

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
לך לך
מרחשון ה'תשע"ה ב'שכ"ו
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

השלמות במספר נושאים מהשיעורים הקודמים.

השלמה בעניין תקיעות שופר בר"ה המבטלים כוח של-עבודה זרה. ואיזו ע"ז ישנה בימינו.

השלמה בעניין הפיוט "עת שערי רחמים" הנאמר לפני התקיעות, והאם בפזמון צ"ל את המלים "עוקד והנעקד" בבת אחת, או שיש להפריד ביניהם. מדוע בפיסקת דפקו בשערי רחמים לפתוח וכו' דרשו בנחלת אל להסתפח, אומרים את המלה "דרשו" הרי"ש בשוא נח, והבנת הפסוק בתהלים "ודרשו מחרבותיהם" וגירסתו.

השלמה בעניין הפסוקים שבסוף פרשת וזאת הברכה, מדוע למשה רבינו ע"ה לא עושים הלולא ביום פטירתו כפי שעושים לרשב"י זיע"א, ותוספת דברים בשאלה מדוע בשני הפסוקים האחרונים של-פרשת וזאת הברכה חוזרים לניגון הקריאה הרגיל.

שאלה בעניין הוצאת לעז על ארץ ישראל לכאורה, במה שמצינו לגבי הדגים של-אספמיא שהם יותר טובים מהדגים אשר בעכו.

דברי מרן שליט"א בשבח הספר "בחירי סגולה" ומחברו הרב פאיז גראדי שליט"א, והתייחסות לחלק מן הדברים בעניין ניגון בכלי שיר בחתונות, ומנגינות הלימוד שבידינו.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 058-7020222

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור במערכת קול הלשון – 403

מספר השיעור בדיסקים – 278

השיעור מוקדש לעילוי נשמת
ר' אהרון בן ר' שלום למשפחת נחשון ז"ל,
נדבת נכדו ידידנו ה"ה יהונתן נחשון הי"ו.
תהי נשמת המנוח צרורה בצרור החיים, אכ"ר.

השיעור מוקדש לע"נ ר' אהרון בן ר' שלום
למשפחת נחשון ז"ל, תנצב"ה.
נדבת נכדו ידידנו רבי יהונתן נחשון הי"ו.

בעזרת ה' יתברך, נדבר על כמה עניינים, המהווים השלמה למה שדיברנו בשיעורי השבועות האחרונים. פחות או יותר, לפי הסדר. הדברים חשובים מבחינה השקפתית, נוגעים ליסודות האמונה, ועל עוד כמה פרטים אחרים.

השלמה בעניין תקיעות שופר בר"ה המבטלים כוח של-עבודה זרה. ואיזו ע"ז ישנה בימינו.

הבאנו בס"ד [בשיעור מוצש"ק האזינו ה'תשע"ה] בשם ספר משנת חסידים, כי התקיעות בשופר בראש השנה, מבטלים את כוח ה'יצה"ר של-עבודה זרה. מי שיראה בשיעור המודפס, יבין כי הוספתי כמה דברים בנושא זה, מה שלא אמרתי אז. לא אחזור כעת עליהם, כיון שב"ה השיעור כבר מופץ, אבל ברצוני לעמוד על נקודה נוספת חדשה.

לגבי עיקר הדברים, שהתקיעות מבטלים את כוח יצה"ר של-ע"ז, ישנה הרחבה בנושא הזה. אבל עלינו להבין, מהי המשמעות אצלנו, בעניין ביטול כוח של-ע"ז? בשלמא לגבי שתי העבירות החמורות הנוספות, גילוי עריות ושפיכות דמים, הדבר מובן. אבל לגבי עבודה זרה, לכאורה בדורות שלנו, כבר אין לכך כל ערך, שהרי אבד עליהם הכלת. א"כ, מה יש לנו לכוון בתקיעות, בכדי לבטל את כח הע"ז?

הבאנו בס"ד, כמה הסברים לכך. ואחד מהם, הוא מה שכותב הנצי"ב, כי עניין 'עבודה זרה', הוא לאו דוקא כפשוטו וכמשמעו, אלא כל דבר שהוא כפירה, זהו בכלל עבודה זרה. דהיינו, 'עבודה זרה', זאת רק דוגמא, וכל כח שהוא חיצוני מהקב"ה, נכלל במושג 'עבודה זרה'.

זאת מלבד הסבר נוסף שיצר ע"ז, נהפך ליצר לממון. כסף. אמנם יש קצת עניינים של ע"ז, ובזמנו [שיעור מוצש"ק כי תשא ה'תשע"ג] דיברנו על משחק קלפים שיש שם ג'וקר וכדומה, וכן יש נויי סוכה מהמזרח הרחוק שיש חשש שהם

קשורים לע"ז, נועדו לצורך פסיליהם והבליהם. אבל אין בזה יצה"ר. לא נמשכים לזה. זה לא מיוחד. אין פיתוי לכך, רק עניין הלכתי. ולכן אי אפשר לומר שלכגון זה הכוונה בתקיעות לבטל יצר זה. אבל לפי ההסברים דלעיל, כגון דברי הנצי"ב דלעיל, אתי שפיר.

כותב הנצי"ב [העמק דבר, דברים ח', י"ט], על הפסוק וְהִלַּכְתָּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וז"ל, שתאמין שהם משגיחים ביותר. אם ח"ו האדם הולך אחרי ע"ז, אזי הוא חושב כי הקב"ה אינו משגיח. והוא הדין בזמן הזה, מוסיף הנצי"ב, דנכים יצרא דעבודה זרה. דהיינו, הרי כבר אין לנו יצה"ר של-ע"ז. כפי שהגמ' [ביומא דף ס"ט ע"ב] אומרת, שנשחט היצר הרע של-ע"ז. אלא מאי, בא משהו אחר במקומו. דהיינו, זה לא שהיצר הרע התבטל, אלא זהו כעין חליפין. בא במקומו יצרא דאפיקורסות, לחשוב כי אין משגיח כלל בארץ, והעולם מנהג הטבע לבד הוא נוהג. אם האדם חושב, שהעולם מתנהג עפ"י דרך הטבע, ולא עפ"י השגחת הקב"ה, גם זה נחשב עבודה זרה. כפי שכותב הרמב"ן בסוף פרשת בא, שישנם נסים גלויים, וישנם נסים נסתרים. ומי שחושב, שהנהגת העולם היא עפ"י דרך הטבע, אין לו חלק בתורה.

אמנם בד"כ, הנהגת העולם היא ע"ד הטבע, אבל כפי שישנם נסים גלויים, כקריעת ים סוף ועשרת המכות, וכן נסים ונפלאות שנעשו ע"י הנביאים והצדיקים שבמשך הדורות, כך גם הנהגת העולם הרגילה, היא בבחינת נס נסתר. הכל בהשגחת הקב"ה, על כל פרט ופרט. וח"ו מי שלא מאמין בכך, אם הוא חושב כי הכל הוא טבע, ולא מאת הקב"ה, אזי זהו בגדר עבודה זרה.

כידוע, כתוב בספרים, כי המלה 'הטבע', זה בגימטריא 'אלהים'. דהיינו, ישנן שתי הנהגות בעולם. ישנה הנהגה של-ישם הוי"ה, וישנה הנהגה של-ישם 'אלהים'. שם הוי"ה ב"ה היינו, שהוא הויה את העולם, וממילא הוא שולט על העולם, ויכול לשנותו ולעשות דברים כנגד

שערי יצחק – השיעור השבועי

ידין י"י עמו ועל עבדיו יתנחם [דברים ל"ב, ל"ו], לאחר שישפוט ה' את ישראל ביסורין האמורים עליהם, יקויים בהם ועל עבדיו יתנחם' [שם], תבא הגאולה. אימתי? כי יראה כי אזלת יד, ואפס עצור ועזוב [שם]. בשעה שהקב"ה יראה את כוחות ישראל פלים מאין פודה ומושיע, ישלח את משיח צדקו. גם הנביא אומר, ואביט ואין עוזר, ואשתומם ואין סומך, ותושע לי זרועי [ישעיה מ"ג, ה']. וירא כי אין איש וגו' [שם נ"ט, ט"ז]. זאת אומרת, כי אין אפילו מי שיתפלל בשבילם. ואמר, אי אלהימו צור חסיו בו [דברים ל"ב, ל"ז], השי"ת ישאל, איה הם האלילים, אשר להם הקרבנות את טובי קרבנותיכם? יקומו ויעזרוכם [שם שם, ל"א].

כותב הגר"א וסרמן כך, כל הפסוקים הנ"ל קובעים, כי לפני הגאולה, יטעו היהודים אחרי עבודות זרות שונות. ומדי עידן בעידן, ישימו באחרים כסלם. מה טיבן של עבודות זרות שסגרו להן?

ראשית, עלינו להבין את פשר המושג 'עבודה זרה'. זאת היא הנקודה, אשר חשוב לנו לדעת אותה. מה הפירוש 'עבודה זרה'? לא במושג הפשוט והידוע שלהם, דהיינו פסל ומסכה שעבדו להם, או אפילו כוחות יותר גבוהים, כגון שמש וירח, כפי שעבדו פעם בדורות הראשונים, מדור אנוש וכו', כפי שמביא הרמב"ם בתחילת הלכות ע"ז. אלא, צריכים אנחנו להבין את שורש העניין של ע"ז? מה הדבר אומר? ואז הדבר יכול להתפרש כלפי כל דבר, גם באופן האחר.

אומר הגר"א וסרמן כך, כל עניין ועניין הנראה לו לאדם כגורם בלתי תלוי בדעת השי"ת, ויכול להיטיב או להרע, הרי הוא בכלל עבודה זרה. המקור שלו, הוא מהגמרא במסכת סנהדרין [דף מ"א ע"ב] האומרת, כך מטיבה, וכך מריעה. מי שחושב שישנו כוח אחר בעולם,

הטבע. אבל זאת הנהגה מיוחדת, שהיא רק לעתים רחוקות, ובשעת הצורך. אבל הנהגה הרגילה היא, ע"י השם אלהים, וזהו 'הטבע', רק שהוא מלוכש בחיצוניות. נראה כביכול, כי הכל מתנהג מאליו, באופן אוטומטי. אבל מי שיתבונן ימצא, כי אכן ישנם דברים המשתנים, רק שהדבר איננו מורגש או מוחש.

הרעיון הזה של הנצי"ב, דברים דומים לו, כותב גם ר' אלחנן. העניין דלקמן הוא בזכות ידידנו הרב יהונתן שבח הי"ו, אשר האיר את עיני, והמציא לי את הספר 'קובץ מאמרים ואגרות', להגר"א וסרמן הי"ד. הוא כותב דברים ג"כ בדרך הזאת, וחשוב מאד לדעת אותם. הגאון הרב אלחנן וסרמן, היה תלמיד של החפץ חיים, והוא מפורסם בעולם הישיבות, מבחינת למדנותו, והשיעורים שמסר בישיבה בעיר ברנוביץ שבראשותו. אבל גם מבחינה השקפתית, כיון שהוא היה תלמיד מובהק של החפץ חיים, אשר רמז כי הוא המנהיג שיבוא אחריו, [מובא כי בזמן שהחפץ חיים בסוף ימיו חשב לעלות לארץ ישראל, נשאל על מי הוא נוטש את הצאן, השיב הלא ר' אלחנן נשאר פה], לכן הוא ידע לכוון את הדברים החשובים, בדעת תורה ובענייני השקפה, כיון שהדורות בזמנו התבלבלו. והדברים הללו חשובים גם עבורנו, גם הדור שלנו, למרות שאנו כבר נמצאים שני דורות אחריו. דהיינו, כיון שאנחנו נמצאים כאן במדינה, שראשיה נבנו על דברים שהשתנו והתקלקלו בדורות האחרונים. הם באו לכאן מארצות אירופא, רוסיה, פולין וכו'. לכן חשוב לדעת את הדברים, בכדי להבין על מה זה מבוסס, ומול מה אנחנו עומדים.

בספר קובץ מאמרים ואגרות [דף רצ"ג] הוא מביא תחילה את עניין שירת האזינו. כידוע, השירה הזאת מדברת, על מה שיקרה לעם ישראל, עד ביאת הגואל. ישנה שם הקדמה, וישנו סיום, ובפסוקים שבתוך השירה, במלים קצרות וברמזים, מדובר את הכל. מימות עולם, מה שהיה ומה שיהיה. ובהמשך כתוב כך, כי

שהוא מייחס אליו פעולות, שהוא יכול להרע או להיטיב, הדבר מוגדר כעבודה זרה. הלבוש החיצוני, אינו משנה. אלא העיקר הוא, התוכן הפנימי של-דבר. זאת ההבנה, וממילא ה"ה לענייננו.

נעבור נא בסקירה, על כל העבודות הזרות, שעבדו להם במאה שנים האחרונות. 'השכלת ברלין', או יותר נכון 'השכלת ברלין'. דהיינו לא בשי"ן שמאלית, מלשון משכיל, אלא 'השכלת' בסמ"ך, מלשון סָכַל וטפש. ממנה קיוו לישועה רבתי. זה היה 'חכמת ישראל' בלשונם, התחילו ללמוד בבתי מדרש משכילים, ואפי' עשו בתי מדרש לרבנים, כל מיני דברים שהם כביכול קשורים לתורה, אבל כמובן עם השקפות עקומות, ומכך בסופו של-דבר יצאה הרפורמה. לפני כן, התחיל הרשע ההוא, ששמו מנדלסון, מעיקרא הוא היה תלמיד חכם, אבל לצערינו הוא התקלקל, והתחיל להיות דור המשכילים. מכיון שהתחילה רוח הליברליזמוס נושבת, מיד הזדרזו היהודים להתייצב בשורות הראשונות של מגיניה. לאחר שהליברליזם ירד מעל הפרק, פנו לדמוקרטיזם, לסוציאליזם, לקומוניזם, ויתר ה'איזמים' שירדו על דורינו בשפע כה רב. לפני עבודות זרות אלו, הקריבו קרבנות של דמים, תרתי משמע. כולן הכזיבו. אף עבודה זרה אחת, לא הגשימה את התקוות שתלו בה. ולא זו בלבד, אלא שכל ה'איזמים' האלה, מתו מיתה חטופה, וחלפו לפתע פתאום.

נסביר את המושגים, לפי מה ששמעתי. 'דמוקרטיזם' היינו חפשויות, 'איש הישר בעיניו יעשה'. 'סוציאליזם' היינו חברתיות. 'קומוניזם' היינו שוויון, הרכוש משותף לכולם. 'ליברליזם', דעות עצמיות וחפשויות. אלו כל מיני רעיונות שבאו לעולם, וכל אחד משך לו אנשים כמה עשרות שנים עם הדעה הזאת, והיהודים לצערינו גם נמשכו לכך, ובסופו של-דבר כולם חלפו מן העולם.

אומר הגר"א וסרמן, איך לבאר תופעה זו? ביחזקאל [כ"ט, ו'] נאמר, כי מצרים תיענש, יען היותם משענת קנה רצון לישראל. זאת אומרת, יען שמו בה ישראל מבטחם. אם כן נשאלת השאלה, המצריים, מה פשעם וחטאתם? עם ישראל נשען על המצרים, ולכן המצרים נענשו, מפני שהם היו להם למשענת. אבל לכאורה, מה הם אשמים?

תשמעו את דבריו, זהו ממש יסוד חשוב, אלא ממשפטי התורה הוא, כי כל עבודה זרה, אחת דינה להיבטל. 'זבכל אלוהי מצרים אעשה שפטים' [שמות י"ב, י"ב], 'זהאלילים כליל יחלוף' [ישעיה ב', י"ח]. מכיון שקיוו ישראל למצרים, הרי עשאוה עבודה זרה. עצם כך שהיהודים נשענו עליהם, זוהי עבודה זרה. וישנו כלל בתורה, כי דבר אשר עושים אותו לע"ז, אפילו שהוא בעצם אפס וכלום, ואפי' שהוא בעצמו לא מתכוון לכך, אבל כיון שהדבר נעשה ע"ז, הרי שדבר כזה אינו נשאר קיים. לא אאריך בכך, מי שירצה יוכל לראות את הדברים בתוך הספר, אלו רק ממש 'ראשי פרקים'.

ובדף ש"ו [אות כ"א] הוא כותב כך, בימינו אלה, בחרו להם היהודים בשתי עבודות זרות, אשר להן יקריבו את קרבנותיהם. הרי הם, הסוציאליזם והנציונליזם. אמרנו מקודם, כי סוציאליזם היינו החברתיות. כעת ישנו משהו חדש, נציונליזם, דהיינו לאומיות. מי יותר טוב, גזע, מדינה נקייה מאנשים "זרים". את תורת הנציונליזם החדש, אפשר להגדיר בקיצור נמרץ, 'נהיה ככל הגויים'. לצערינו היו יהודים, אשר פרשו מן הדרך. שלטון התורה כמעט נעלם באירופה לצערינו, במאתיים שנה האחרונות, ואז קמו להם ראשים חפשיים, ולקחו את השלטון לידיהם, להיות ככל הגויים. לשיטתם, העיקר הוא הלאומיות. אין דורשים מיהודי, אלא את ההרגשה הלאומית. השוקל את השקל, והמזמר את 'התקוה', זהו הפזמון שלהם, פטור מכל מצוות שבתורה. זהו העיקר.

שערי יצחק – השיעור השבועי

סטאלין ימ"ש, שהוא להוותנו כביכול המגשים של הקומוניזם. ושוב התנפץ אליל. זהו פשר ההבטחה האלהית, לעשות שפטים בכל אלהי מצרים. דהיינו, בכל האידילים הזרים, המתחדשים בכל זאת. לפני כן, היה פליאודליזם, דהיינו שלטון פריצים בעלי אחוזות, רוזנים ונסיכים.

רואים מדבריו את קו ההשקפה, שבמשך כל הדורות, אפי' שאין עבודה זרה, אבל כל איזה רעיון שהאנשים נתפסים אליו, שהוא ההיפך מן התורה, אינו קשור לרצון הקב"ה, זוהי עבודה זרה.

ממילא צריכים לדעת, כי כאשר אנו קוראים בתורה לגבי עבודה זרה, שלא נחשוב כי אנחנו מדברים על דברים שהיו מלפני אלפי שנים. אלא, מה שכתוב בתורה, זהו גם כמשמעו לנו, רק שצריכים "לתרגם" זאת, ולהבין את הדבר כאשר קוראים על ע"ז, שלא נחשוב כי הדבר אינו מדבר אלינו, כיון שבתורה כלול הכל, אלא שהתורה בפשטותה מדברת לפי מציאות אחרת. אבל בעצם, בשורש העניין, אנחנו יכולים להבין ולהסיק את המסקנות גם אלינו. הגר"א וסרמן דיבר על מה שהיה בזמנו, וממילא אנחנו יכולים להבין זאת גם בכל דור ודור. וחושבני, כי כאשר קוראים זאת, צריכים "ללמוד" זאת. לכוון בזה, ולהבין את זאת, וממילא נפיק מכך את התועלת לזמנינו, להבין ולהשקיף בצורה נכונה על כל דבר ודבר, ולדעת כיצד להתנהג. אמנם כמדומני בזמנינו אין כבר "אידיאלים" של ממש כמו שהגר"א וסרמן הזכיר. אין "איזמים". כבר אין להם רעיונות. רק תאוות. ירדו וירדו, ונפלו לתחתיות. אך אולי יש דברים דומים, כגון הצבא כיום הוא בבחינת כוחי ועוצם ידי וגו'. יש להם לפרקים אמרות שדופות, צמדירמלים, שבהם מבלבלים את מוחות הציבור. למשל, "הדרת נשים", "שויון בנטל". פעם היה נפוץ, "העבודה היא חיינו". וכיו"ב סיסמאות ריקות. רק רע כל היום רח"ל.

לפי שיטתם – שטותם – זה נקרא יהודי, העיקר שהוא ישראלי.

ברור, כי שיטה זו נחשבת כע"ז, לפי דעת התורה. זאת הגדרת העניין, 'עבודה זרה'. שתי עבודות זרות אלה, הרעילו את המוחות ואת הלבבות של הנוער העברי. לכל אחד, מטה ראשי של-נביאי שקר, בצורת סופרים ונואמים, העושים את מלאכתם בשלימות.

קרה מעשה נסים, בשמים הרכיבו את שתי העבודות הזרות לאחת, נציונל-סוציאליזם. תשמעו דבר איום ונורא. יצרו מהם מטה זעם איום, החובל ביהודים בכל קצוות הארץ. הטומאות להן סגדנו, הן החובלות בנו. תיסרך רעתך [ירמיה ב', י"ט]. אלו הנאצים. דהיינו, הגויים – הגרמנים – לקחו את שתי השיטות האלה וחיברום, וזהו נאציונל-סוציאליזם, ובסופו של-דבר נהיו הנאצים, דהיינו חשיבות הגזע, לנקות את השטח, ורק הם החשובים. חיברו את הלאומיות, עם החברתיות. זהו מה שהגר"א וסרמן מסביר, כי מפני העון הזה, בגלל שהיהודים הלכו עם השיטות הללו, קרה "מעשה נסים" נגד עם ישראל. הקב"ה חיבר אותם ביחד, ולצערינו בסופו של-דבר זה פגע ביהודים.

ובדף של"ג [מפי השמועה] מובא בשמו כך, על הפסוק, ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני יי' [שמות י"ב, י"ב], מה רבותא היא, שהקב"ה כל יכול, יש בכוחו לעשות שפטים באלהי מצרים, אשר עץ ואבן המה? מה החידוש בכך? אלא הכוונה ב'אלהי מצרים', לאידיאלים הצומחים בכל תקופה, אשר בדו הבריות בליבם, במחשבה שיצילו את האנושות על ידם. הנה למשל, הסוציאליזם. רבים מאחינו בני ישראל, מתחילה נדבקו בהתלהבות לרעיון זה, וחשבו אותו לרעיון גואל. כמוהו כן הקומוניזם. מה עשה הקב"ה? הקים את היטלר הרשע ימ"ש, שהוא ג"כ דוגל בסוציאליזם, ממילא קרס האליל תחתיו. והקים את

הלכך כאשר אנחנו אומרים פעמיים בכל יום בקרית שמע, את הפסוק הַשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וְעַבְדְתֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם וּדְבָרִים יִ"א, ט"ז, יש לנו לדעת שזה מדבר גם אלינו כיום. זה משמש לנו כעין משל. 'אלהים אחרים', הם כל דברי מינות ואפיקורסות, כפירה, רעיונות זרים לאמונתנו בהשם יתברך, כדלעיל. ומסיים הפסוק, וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם, דהיינו הישמרו מלהשתחוות, כלומר להשתעבד ולהתכופף להם ולדעותיהם ח"ו. כי תורתנו הקדושה היא נצחית, לעד ולעולמי עולמים.

השלמה בעניין הפיוט "עת שערי רחמים" הנאמר לפני התקיעות, והאם בפזמון צ"ל את המלים "עוקד והנעקד" בבת אחת, או שיש להפריד ביניהם. דיברנו ובשיעור מוצש"ק בראשית ה'תשע"ה, בעניין עומק הפיוטים הנאמרים לפני תקיעת שופר, 'עת שערי רחמים להיפתח', 'המלך י"י רום ותחת קונה'. הסברנו בס"ד את הנסתר שבפיוטים הללו, לפי שרשי הדין והחסד שבעולם, מה היה צריך להיות ביום הדין, וכיצד בסופו של דבר הקב"ה מרחם עלינו, והדבר משפיע עלינו לכל השנה.

ברצוני להוסיף שני דברים, בעניין זה.

ראשית, ישנם הרבה אנשים, שקצת קשה להם לשמוע מנהגים, אשר אינם רגילים אליהם. למשל, וזאת רק דוגמא אחת קטנה, ישנם בתי כנסת, יש מקומות, המנגנים את הפזמון של פיוט 'עת שערי רחמים', שהציבור אומרים זאת בהפרדה בין כל מלה. דהיינו, 'עוקד, והנעקד, והמזבח'. וישנם בתי כנסת, יש מקומות, האומרים 'עוקד והנעקד, והמזבח'. אין מפרידים בין עוקד והנעקד, רק בין והנעקד לבין המזבח. כל מי שרגיל מילדותו לנוסח אחר, מצוי כי כאשר הוא מגיע לבית הכנסת האומרים אחרת, הדבר מפריע לו, שהוא שומע דבר שאינו רגיל אליו. הוא רגיל כך, וכעת כאשר הוא שומע שאומרים אחרת, הדבר לא מוצא חן בעיניו.

לכן, ברצוני להפסיק את דעתם. שמעתי זאת כבר מכמה כיוונים. דהיינו משני הצדדים. ברצוני להגיד, כדי בעצם שני הדברים צודקים, וחושבני כי הדבר יכול להרגיע. דהיינו, כאשר יודעים שישנם שני צדדים, יש מקום לכאן ולכאן, אזי נכון שיש לך מנהג כזה, אבל עליך להבין כי ישנו גם צד שני. הדבר בבחינת, אלו ואלו דברי אלד"ים חיים.

והביאור הוא, לפי מה שדיברנו בזמנו ובשיעור מוצש"ק האזינו ה'תשע"ה, לגבי השמות 'עבאס' 'יהודה' 'שמואל', ולגבי 'עוקד והנעקד' והמזבח'. וכן 'המלך י"י'. 'עלה אלהים בתרועה'. שאברהם אבינו זהו מדת חסד, שם הוי"ה ברוך הוא. ואח"כ יצחק אבינו שזאת מדת דין, שם אלהים. ואח"כ יעקב אבינו, שזה הרחמים, אשר מתגברים בסופו של דבר על מדת הדין. והדבר מכוון במלים, 'עוקד והנעקד' והמזבח'. אברהם אבינו, העוקד, זאת מדת חסד. יצחק אבינו, הנעקד, זאת מדת דין. קושרים אותה. אולם שאלנו, מה הפירוש 'המזבח'? מה רוצים לומר בכך? אלא הסברנו, כי ישנו 'מזבח אלהים', וישנו 'מזבח י"י'. איננו אומרים בפיוט, 'ומזבח', אלא 'המזבח', בתוספת ה"א. דהיינו, מזבח ה', מזבח הוי"ה. והבאנו ראיות לכך, שכאשר אומרים 'מזבח י"י', זאת מדת רחמים. ישנו פסוק, וְאֶבֹאֶה אֶל מִזְבֵּחַ אֱלֹהִים [תהלים מ"ג, ד]. וישנו פסוק, מִזְבֵּחַ יְיָ [יהושע כ"ב, י"ט]. א"כ, מה שנאמר וַיִּבֶן שָׁם אֲבִרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ [בראשית כ"ב, ט"ז], חוץ ממה שחז"ל אמרו, שזהו המזבח שכבר היה בזמן אדם הראשון ובזמן נח, ישנו כאן רמז, שזהו 'המזבח', בתוספת ה"א, כי על ידי כך גברה מדת הרחמים על מדת הדין.

ממילא יוצא כך. אלה שנוהגים לומר 'עוקד והנעקד' ביחד, דהיינו שמחברים את שתי המלים הללו ביחד, הם מתכוונים לעניין הזה. ברצונם להגיד, שלא יהיה ה'עוקד' לבדו, ו'הנעקד' לבדו. דהיינו, שלא תהיה מדת החסד לבדה. אלא שביום הזה, בראש השנה, מחברים

שערי יצחק – השיעור השבועי

הרי דיברנו ושיעור מוצש"ק בראשית ה'תשע"ה, כיצד להסביר לפי הדקדוק, את קריאת המלים 'ואשמתי וארבותי', שבפיוט 'לך אלי תשוקתי'. מדוע אנו אומרים זאת מלרע, הרי לכאורה, היה צריך לומר זאת מלעיל. ותירצנו זאת בס"ד. יעוש"ב.

אבל עדיין יש לשאול כאן בפיוט 'עת שערי רחמים', שישנו דבר תמוה מאד, מבחינת הדקדוק. הרי אנו אומרים כך, דפקו בשערי רחמים לפתוח, הבן להיזבח והאב לזבוח, קוראים לאל ולרחמיו לבטוח, וקווי י"י יחליפו כח, דרשו בנחלת אל להסתפת.

את הרעיון דלקמן, אמרתי כבר בס"ד אצל ידידנו הרב איתי דהרי הי"ו, בסעודת ההבראה שנערכה בביתם לע"נ אביו ז"ל, לפני חג הסוכות בשנה זו. אמרתי זאת אז כחידוש מיוחד לכבודו, כיון שהוא דייקן, ירבו כמותו בישראל. אבל ברצוני שהדבר יהיה נחלת הכלל, לכן אחזור על העניין, וגם להסביר כעת את הדברים בצורה יותר מדויקת ומושלמת.

לכאורה, ישנו כאן דבר, אשר איננו מדויק. הרי לפי הדקדוק, צריך לומר 'דרשו', הרי"ש בשו"א נע, כיון שזה לשון עבר. אולם, וכי מישהו שמע איזה ש"צ האומר כך? אני לא שמעתי אף אחד, שאומר את המלה 'דרשו', מלעיל. כל השלוחי ציבור, אומרים 'דרשו', בשוא נח. בדקנו ומצאנו שזהו המנהג בכל קהילותינו, ומי ששם לב מתפלא על כך.

הערה מהקהל: גם בהפטרות השבוע קראנו, **קָרְבוּ וַיִּצְטַדְּקוּ** וישעיהו מ"א, ה"ג, המלה 'קרבו' היא מלרע.

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד, כי זהו אכן מלשון ציווי. וכפי שהתרגום אומר, יתקרבו. זהו ג"כ כפי שנאמר, **קָרְבוּ אֶל־נַפְשֵׁי גְאֻלָּה** [תהלים ס"ט, י"ט], שוא נח, לשון עתיד. משא"כ בפסוק, **קָרְבוּ שְׁנַת־הַשָּׁבַע** [דברים ט"ו, ט"ג],

את ה'עוקד', כיון שהחסד מתגבר על הדין. ע"י ה'עוקד והנעקד', נהיה 'המזבח'. וזהו מה שאנו אומרים ג"כ בנוסח פיוט רבש"ע, 'אברהם בראש, יעקב כנגדו, יצחק בינתיים'. כמו שהרחיב שם מהרי"ץ בעץ חיים. לכן הם מחברים את שניהם. הדבר מובן, לפי עומק העניין והפנימיות הדברים. הם ראו צורך, לחבר את שני הדברים ביחד.

ואלה שמפרידים ביניהם, אומרים 'עוקד', 'והנעקד', 'והמזבח', זהו לפי פשטות הדברים. דהיינו, הם רוצים לעורר את הזכות שלכל אחד ואחד. אברהם אבינו, זהו דבר אחד, והיינו 'עוקד'. זאת מעלה בפני עצמה. ויצחק אבינו, זהו 'והנעקד'. 'והמזבח', זהו הדבר השלישי, והיינו יעקב אבינו, מדת הרחמים שמכריעה. הם מתייחדים עם כל אחד בפני עצמו. להתבונן ולהחשיב כל אחד בפני עצמו, ובכך מעוררים את זכות שלושת האבות. ממילא, כל אחד לפי דרכו, והדברים מיושבים.

אלו שני מיני נסיונות, וכבר דנו המפרשים נסיונו של מי היה גדול יותר, של אברהם האב הזקן, שנולד לו בן בגיל מאה, או של יצחק שהיה צעיר ויכל להתנגד. ומסיימים 'והמזבח', זה לא עקידה סתם, לשים וללכת, אלא זבחה, שחיטה ממש, כך הם חשבו שזהו ציווי השם. אפשר לפרש את המפרידים 'עוקד' בפני עצמו, 'והנעקד' בפני עצמו, גם על דרך הפנימיות, כי אברהם היה צריך להתאכזר, על פי מה שכתבו המקובלים, נגד מדתו שהיא חסד. ויצחק בהיפך, להיכנע, להיעקד ולהישחט, נגד מדתו שהיא גבורה.

מדוע בפיסקת דפקו בשערי רחמים לפתוח וכו' דרשו בנחלת אל להסתפת, אומרים את המלה 'דרשו' הרי"ש בשוא נח, והבנת הפסוק בתהלים 'ודרשו מחרבותיהם' וגירסתו.

ברצוני להסביר דבר נוסף, בפיוט 'עת שערי רחמים'. ישנה תמיהה, שכבר היתה לי שנים רבות.

המלה 'קרבה' היא בשוא נע. והדבר מדויק. זהו בלשון עבר. אבל 'קרבה אל נפשי', שוא נח, זהו בלשון ציווי, דהיינו תתקרב. אבל בנ"ד, הרי מדברים על אברהם ויצחק, שהם 'דרשו בנחלת אל להסתפח'. רצונם היה להתקרב לעבודת השם יתברך, לקיים את ציוויו, למרות הקושי הגדול שבכך. א"כ, הדבר היה צריך להיות, בלשון עבר. לכאורה, זאת תמיהה גדולה. הרי כפי שבפיסקת דפ"ק בשערי רחמים, אף אחד לא אומר דפ"ק בשוא נח, אלא בשוא נע. וכן במלים 'הלכו שניהם', אומרים 'הלכו' בשוא נע. א"כ, מה קרה כאן, שאומרים 'דרשו' בשוא נח?

בדקתי בכתביד, מלפני מאות שנים, ובכולם השוא הוא נח. לא סימנו אותו. א"כ משמע, כי כבר מאות שנים, נוהגים לומר כך. ואפי' בכת"י קדשו שלמה הרי"ן, שכמו-כן אינו מנקד את השוא נח, הוא לא עשה כאן שוא. הדבר סימן, כי גם הוא קרא כך 'דרשו' בשוא נח. לכאורה הדבר תמוה.

שאלה מהקהל: הרי כיוצא בזה בדיואן, כמו בשיר אם תחפצה, אומרים 'שמעו לאנכי', בשוא נח.

תשובת מרן שליט"א: נכון, אבל מהפיוטים אין שום ראייה, כי הם תלויים במשקל, יתידות ותנועות, לכן משנים לפי הצורך. את הנע עושים נח, ואת הנח נע. למשל כמו-כן בשירה חתני, 'מה מאד יקרה מנתו', עושים שוא נח נגד הדקדוק. וכן 'ושפדה נחלתו'. אך כאן בנ"ד, המעיין בפיוט עת שערי רחמים, יראה שאין הקפדה על המשקל, ממילא לכאורה היה צריך להיות לפי הקריאה הנכונה.

אמנם, ישנם עוד קצת דברים תמוהים כאלה, כגון במגילת איכה וב', ט"ז, 'שָׁרְקוּ וַיִּתְרַקְוּ יָשׁוּ, מילדותי נתתי ליבי שכולם היו קוראים 'שָׁרְקוּ' בשוא נח, וגם שם צריך ליישב זאת. אבל לגבי הפסוק הזה, בדקתי בעצמי בספרים, ואכן זאת

טעות, וצ"ל 'שָׁרְקוּ', געיא בשי"ן והשוא נע. ראיתי בכתביד, בניקוד עליון, בכללם כתי"ק של מהר"י ונה, שעשו כאן שוא נע. אפילו בכת"י ק שלמה הרי"ן בשירי, ראיתי במו עיני כי ישנה געיא באות שי"ן, דהיינו 'שָׁרְקוּ' מלעיל. אבל בנ"ד, ראיתי כי בכל התכאליל כת"י, עשו את המלה 'דרשו', בשוא נח. א"כ, עלינו להסביר את העניין.

ישנם שלשה מקומות בתנ"ך, בהם כתובה המלה 'דרשו'. בתורה כתוב, וְדַרְשׁוּ הַשְּׁפָטִים הַיָּשֵׁב ודברים י"ט, י"ח, המלה 'דרשו' שוא נע. ישנו פסוק נוסף בנביא, וְדַרְשׁוּ אֱלֹהֵי אֱלִילִים וְאֱלֹהֵי אֲשֵׁיִם [ישעיהו י"ט, ג'. הפטרת בא], גם כאן המלה 'דרשו' בשוא נע. אבל ישנו פסוק אחד, שבו המלה 'דרשו', היא מלרע. כתוב בתהלים וק"ט, י"ג, וְנוֹעַ יְנוּעוּ בְּנֵי וְשָׁאֲלוּ וְדַרְשׁוּ מִחֲרָבוֹתֵיהֶם. במזמור הזה, בו מקלל דוד המלך את רודפיו ושונאיו שונאיו, כגון יְהוֹי בְּנֵי יְתוּמִים וְאֲשֵׁתוֹ אֲלֻמְנָה, וְנוֹעַ יְנוּעוּ בְּנֵי וְשָׁאֲלוּ וְדַרְשׁוּ מִחֲרָבוֹתֵיהֶם. אומר על כך מהרי"ן בחלק הדקדוק, הקמץ שבדל"ת, חטף. ושוא שבריי"ש, נח. ועיין במכלול יופי שכתב כן בשם הללי והנגיד ז"ל שהוא ציווי, כמו נירמיה ב', י"ב [חרבו מאד]. א"כ, כבר מהרי"ן עמד על כך. לצערנו, כמדומני כי חלק מן הציבור הפשוט הרגיל שאיננו מבין, קוראים 'דרשו' בשוא נע. לא מבדילים בין תכלת לכרת. אבל יש בהיפך. כמובן המדקדקים, אלה שיש להם מסורת, קוראים 'דרשו' בשוא נח. גם מבלי שידעו, מה כתוב בחלק הדקדוק. ולמעשה, אין ספק כי מה שמהרי"ן כותב, זאת המסורת הנכונה. כבר הרד"ק שם כותב כך, ובעצם עוד מלפני כן, כבר רש"י ביאר כך.

האמת היא, כי הפסוק הזה, קשה להבנה. מה פירוש המלה 'ושאלו'? הרי היה צריך להיות כתוב, 'ושאלו'? הדבר אינו מובן, אף לפי הפשט. גם אם נגיד, 'דרשו מחרבותיהם', בשוא נע, מה פשר הדבר? שהם ידרשו מהחרבות? הפסוק איננו מובן.

להיות חטף. אבל הוא אומר, ולזאת הקריאה לא אמצא פירושו הנכון. הוא אינו יודע, כיצד להסביר זאת, לפי המוסרה.

כך היא האמת, שבדקתי וראיתי כי גם בתיגאן, המסורת היא כך. כבר בכתר בן אשר כתוב על כך, 'לחוד'. ואפילו ישנם ספרים שכתוב בהם בהדיא 'לחוד חטף'. א"כ המוסרה היא, שזהו חטף. אבל מאידך, לפי זה קשה להסביר את הפסוק. דהיינו, ברור כי זאת היא המסורת. ואם בן אשר כותב 'לחוד', חייב להיות שזהו חטף. הרי כשאומרים 'לחוד' במוסרה, פירושו שאין עוד מלה כזאת. אם בן אשר קרא 'ודרשו' בשוא נע, א"כ זה אינו 'לחוד', שהרי הבאנו עוד שני פסוקים שכתוב 'ודרשו' בשוא נע. א"כ, מדוע אתה אומר שזהו 'לחוד'? אלא משמע, כי זאת המלה היחידה, הנקראת בקמץ חטף והשוא נח. בכל אופן הדבר ברור, כי מה שאומר מהרי"ץ זיע"א, כך היא המסורת האמיתית מדורי דורות. אבל מאידך אומר הרד"ק, כי אם הדבר כך, הרי שאיננו מבין כיצד לפרש את הפסוק, לפום רהטא. המעיין בתרגום וכן בתפסיר רס"ג ימצא גם-כן שפירשו כפשוטו. וכן הר"א אבן עזרא.

לכן – אחרי עיון ומחשבה – הוא אומר כך, ואפשר לפרש המלה לזאת הקריאה כן, כשינועו בניו לשאול, אם יתמהו בני אדם עליהם, לרוב הממוץ שהיה לאבותיהם. תהיה תשובתם 'דרשו מחרבותיהם', ותמצאו מה קרה להם. כי מרוב חסרון, שבו בתיהם חרבות. דהיינו, לפי המסורת צריכים להסביר, כי הכוונה היא, שהאנשים יתמהו וישאלו על הדבר. כיצד יכול להיות, שקרה כך לאותם האנשים הללו שהיו עשירים אדירים? מה קרה להם? איך יתכן שבניהם עניים, מחזרים על הפתחים? התשובה להם, תדרשו מחרבותיהם. דרשו כמו דרשו. תראו שכבר נחרבו בתיהם, זה לא חָדַש מהיום. גם בעל מנחת שי, מאריך [שם] בעניין זה, ומביא את המסורת, ואת דברי הרד"ק וכו'. ואכמ"ל.

כותב רש"י כך, 'ודרשו', משמע מאת אחרים. דהיינו, זה לא 'ודרשו' מלעיל, אלא מלרע. שהרי נקוד חֲטָף קָמֵץ. רש"י אומר במפורש, שזהו חטף. הקמץ שבדל"ת חטף, נקרא במהירות, קמץ קטן. וכן 'ושאלו', מפי אחרים הוא. משמע, שישאלו אחרים עליהם. ולפני כן מסביר רש"י, הכל ישאלו עליהם, מה נהיתה בפלוני ופלוני, מתוך קול חורבה שיצא עליהם. אומר רש"י, כיון שהניקוד הוא חטף קמץ, א"כ המשמעות היא, לא שהם בעצמם ידרשו, אלא שאחרים ישאלו וידרשו עליהם, וזהו 'ודרשו' בשוא נח. ו'מחרבותיהם' היינו, 'מתוך קול חורבה'. דוד המלך רוצה להגיד, רבש"ע, תיתן להם חרבן כזה, שכולם יתעניינו וישאלו עליהם, מה קרה? למה הם נחרבו? ו'ע"ע בס' תהלים עם פירש"י מבואר ומפורש, על ידי ר"ח פרדס, דף תכ"ז תכ"ז, שמאריך מאד לבאר את דברי רש"י דלעיל].

הרד"ק [שם] מאריך על העניין וכותב כך, כלומר, שיהיו בתיהם חריבות, ומתוכם ידרשו לבני אדם העוברים. כלומר, ינועו לשאול, וגם כשיהיו בחרבותיהם, יצטרכו לשאול. הוא אומר פירוש אחר. דהיינו, בתיהם יהיו חרבים, ומתוך הבתים הם יבקשו צדקה. כלומר, הם יהיו במצב כ"כ עגום, ובכך יראו את גודל האסון שיהיה להם.

ממשיך ואומר הרד"ק, ומלת ודרשו, נקראת בקמץ רחב, כמו 'ושמרו דרך י"י'. בן קיבלנו קריאתה. קיבלנו במסורת, לקרוא את המלה 'ודרשו', בקמץ רחב, כלומר יוצא שהשוא נע. כך היה מקובל עכ"פ בארצו, בסביבתו. ובספר (הלולים) [הללי] אשר בטולוטילא כתוב עליו, במוסרה, 'לית כוותיה חטף'. וכן כתב הנגיד, שמצא אותו בַּמִּסְרָה כן, שהוא חטף. דהיינו מאידך, ישנה על כך מוסרה, כי זהו החטף היחידי. ובספ הלולים דף קמ"ט מוסיף הרד"ק בשם הנגיד, שמצא כי ברוב הספרים כאן הוא חטף יעו"ש. ולקריאה הזאת, תהיה המלה ציווי, כמו 'חרבו מאד'. לפי המוסרה, זה צריך

הדבר הברור הוא, כי מתוך הסברא, בודאי שהאנשים חושבים, כי צריך לומר 'ודרשו' בשוא נע. כמובן, כל מי שאין לו ידיעה, עם הארץ, ילד, יקרא כך. זה לא מתוך חכמה.

כותב המאירי בפירושו לספר תהלים [דף 219] כך, נראה לי בפירושו, שכ"כ יהיו עניים מרודים ומזי רעב, שיבקשו אף בבתים שיראו אותם חרבים, אעפ"י שידעו בהם שלא יוכלו לתת להם מתנה הגונה. זה פירוש אחר. לדעתו הכוונה שהם ילכו לבקש צדקה, אפילו מבתים חרבים. למה אתה הולך לבקש, מבתים חרבים? כמה כבר יתנו לך שם? אלא בכל זאת, כיון שהם יהיו כ"כ נזקקים, הם מתאמצים בכך, אפי' אם יקבלו רק כמה גרושים. שלא יחושו למתנה המעוטה וקלה, לרוב חסרונם.

מוסיף ואומר המאירי, והמדקדקים העירו, שמצאו בספרים מדוייקים במוסרה, במלת 'ודרשו', שהדל"ת נקראת בקמץ חטף, כך המדקדקים מעידים, כמו 'חרבו מאד'. והיא נוסחא קשה לפרשה, ואין דעת רוב בעלי פסוק נוחה הימנה. לפי הפשט, הדבר איננו מובן, כיצד הגירסא הזאת מסתדרת? ומתוך הדוחק נראה לי לפרשה, שהיא כמו 'ודרשו בשורק', מבניין פֶּעַל. כלומר, שבני אדם ידרשו ויחקרו עליהם, איך נשתנו עליהם סדרי זמנם, שלא כדרך בני אדם. ויחקרו בפעולותיהם המושחתות והמחריבות, עד שייחסו העניין לרוע הנהגתם והשחתת פעולותיהם. כאמרם 'השחיתו התעיבו עליה' [תהלים י"ד, ב']. לדבריו, הדבר מתפרש כמו 'ודרשו', דהיינו שהאחרים יחקרו עליהם. [הדברים מובאים גם בפירוש התורה של רבינו מנחם מאירי, בדף ג' ד"ה הפקד].

בעל ספר מסלול [מסילת הניקוד, דף מ"ז אות ט'] כותב כך, קמץ חטף ושורק קטן, בני אחים הם, ויתחלפו זה בזה במקומות רבים. כמו 'פלו תפילות דוד' [תהלים ע"ב], כמו 'פלו. 'ודרשו

מחרבותיהם', כמו 'ודרשו בשורק וכו'. וזהו מה שפירש רש"י שם וז"ל, ודרשו מאת אחרים, שהרי נקוד חטף קמץ.

ועוד הוא כותב על כך [בדף נ"ח אות פ"א], ביתר ביאור. אקרא לפניכם את לשוננו, בכדי להבין את העניין בכללותו. ותשוב ותתבונן, שיבדיל המתג בין 'זְכָרָה ירושלם' [איכה א'], 'שְׁמֶרָה נפשי עדותיך' [תהלים קי"ט] ודומיהם, שהם לשון נסתרת בעבר. ובין 'זְכָרָה לי אלהי לטובה' [נחמיה י"ג], 'שְׁמֶרָה נפשי והצילני' [תהלים כ"ה] ודומיהם, שהם לשון ציווי, עם ה"א נוספת. כי כבר ידעת, שקמץ פ"א הפעל שבעבר, הוא קמץ גדול, והשוא שאחריו הוא שוע נע. וא"כ צריך להיות מתג, זה מה שנקרא אצלינו בשם 'געיא', בפ"א הפעל. משא"כ קמץ פ"א, הפעל שבצווי שאיננו קמץ גדול. לפיכך לא יהיה בו מתג. ובזה תדע גם כן, שקמץ הדל"ת במלת 'ודרשו מחרבותיהם' [תהלים קט], שאין בה מתג, כיון שאתה רואה שכתוב 'ודרשו', בלי געיא, הוא קמץ חטף. ואיננה כמו 'ודרשו השופטים' [דברים י"ט], שיש בה מתג.

א"כ יוצא מכולם במפורש, כי כך הוא הדבר, לפי הספרים המדוייקים.

נחזור ונקיש מזה לעניינינו. כיצד לפרש את המלים, 'ודרשו בנחלת אל להסתפח'? חושבני בס"ד, לפי דברינו דלעיל, יש ללמוד משמעות אחרת למלה 'דרשו' בשוא נח, שזהו בלשון ציווי. ישנן שתי דרכים, בכדי לבאר זאת. האחת, לפי דרך הדרש. והשנייה, לפי הפשט.

וזאת לפי דרך הדרש. נראה כי הפייטן שכתב את הפיוט הזה, והשליח ציבור אשר ממלא את תפקידו, הוא רוצה לרמוז זאת כלפי הציבור. דהיינו, הוא אינו מדבר רק על אברהם אבינו, ועל יצחק אבינו, שהם 'ודרשו בנחלת אל להסתפח', אלא שהוא הכניס כאן כוונה נוספת. הוא פונה אל הקהל, ואומר להם, 'דרשו בנחלת אל להסתפח'. כביכול, אתם אלו שתדרשו.

שערי יצחק – השיעור השבועי

כאן שתי תנועות ויתד. דהיינו, אם הוא היה אומר 'דְרָשׁוּ' בשוא נע, אזי יהיו כאן תנועה ויתד ותנועה. אבל לפי הבתים האחרים, אלו שתי תנועות ויתד, כגון אלו שאמרנו. וכן 'הָאֵת בְּיוֹם זֶה', וכן 'אֶזְרָא יִצְחָק', כך גם 'דְרָשׁוּ בְּנַחֲלַת אֵל', אלו שתי תנועות ויתד. אם כן פשוט, כי מבחינת משקל הפיוט, צריך לומר כך. מטעם זה גורסים גם כן, 'צִאמֹר לְשֵׁרָה זֶה לְיִצְחָק רִיחַ', 'הַאֲלִיף בְּשׂוֹא נַח', ולא 'צִאמֹר' כפי שהיה צריך להיות.

וכבר אמרנו, כי זהו מה שהפיטנים אמרו, ור"י הלוי בראשם, שלפעמים לחץ המשקל של פיוט, מחייב אותם לעשות דברים שאינם לפי הדקדוק. ממילא, הדבר אינו לפי הדקדוק, אלא לפי המשקל.

לא רציתי כ"כ להגיד את המהלך הזה, כיון שרואים כי בפיוט זה לא היתה כ"כ קפידא על המשקל, כאשר כל מעיין יכול לבדוק בעצמו. א"כ בלאו הכי תגיד 'דְרָשׁוּ' בשוא נע, ואז הדבר יהיה טוב גם לפי הדקדוק. אבל כיון שלפי בתים אחרים, כוונתי על הפיסקא האחרונה שבכל הבתים, וכמו זאת, דהיינו ה"סוּגְרָה", הדבר יותר מתאים, ממילא נמשכו ואמרו בדרך הזאת.

תקותי שבתירוצים דלעיל, תנוח דעתם של כל השואלים ודורשים מה טעם לכך.

שאלה מהקהל: אם זהו מלשון ציווי, אז למה לא כתוב 'דְרָשׁוּ'?

תשובת מרן שליט"א: כי הפייטן היה חכם, הוא רצה לכלול את שני המובנים הללו, לכן הוא 'שיכל את ידיו'. כתרגומו אחכימינון לידוהי. אם הוא היה אומר 'דְרָשׁוּ', אזי הוא מדבר רק עלינו. וכמו שנאמר [ישעיהו א, י"ז] 'דְרָשׁוּ מִשְׁפָּט אֲשֶׁר חָמוּץ'. [ישעיהו נ"ה, ו'] 'דְרָשׁוּ יְיָ בְּהַמְצָאוֹ'. ואם הוא היה אומר 'דְרָשׁוּ' בשוא נע, הדבר קאי רק על אברהם ויצחק. על משקל [משלי ל"א, י"ג] 'דְרָשָׁה צֶמֶר וּפְשָׁתִים'. אבל כיון שהוא רוצה

והסיבה שעלה לו הרעיון הזה, כי גם קודם לכן, הדבר הוא כך. הרי הוא אומר, 'זקווי י"י יחליפו כח'. גם שם, הוא מדבר בלשון עתיד. אמנם, זהו הפסוק, 'זְקוּי יְיָ יִחְלִיפוּ כַח וְיִשְׁעִיהוּ מִ' ל"א', אבל הפייטן החליט, כי כיון שכבר היה לו לפי צורך הפיוט, לכתוב את החרוז הזה, 'זקווי ד' יחליפו', הוא לא אומר 'החליפו' אלא 'יחליפו', א"כ הוא אומר, תמשיכו בכך, וגם תדרשו בנחלת אל להסתפח. הוא הגיע לכך, כיון שהרי כבר כתוב, 'קוויס לאל'. א"כ, למה אתה חוזר שוב הפעם, ואומר 'זקווי' אלא התשובה, כי הפייטן רצה, תוך כדי הפיוט, לעורר את הציבור. דהיינו, מצד אחד, הוא מדבר על אברהם ויצחק. ומאידך, הוא מדבר אל הקהל. כפי שאברהם ויצחק, קיוו להקב"ה, ועל ידי כך הם התחזקו. קוויס לאל, לשון הווה. החרוז אילץ אותו לא לכתוב 'בוֹטְחִים', אלא 'לְבַטְחִי'. כך גם אתם, הציבור הנמצא כאן, תהיו ג"כ כך. א"כ, כביכול כתוב 'דְרָשׁוּ בְּנַחֲלַת אֵל'.

כך נראה לבאר, על דרך הדרש. כפי שבפסוק בתהלים, הדבר מתפרש כך, על אף שהדבר הוא על כרחינו, הרי אין לנו ברירה, כי מה נעשה שבעלי המסורת מעידים שזהו חטף, אין אפשרות לשנות. כמו שאי אפשר לקרוא 'זְקוּי' הו"ו בצירי, אלא הו"ד בצירי, 'זְקוּי', כי כך המסורת, אף שזה נגד הקריאה הפשוטה שזה מלשון תקוה. המסורת גוברת על הדקדוק כנודע. אין לזוז מן המסורת. אי אפשר להתווכח עם המסורת. וכבר אחז"ל, מסורת סייג לתורה. א"כ כך גם בנ"ד, גם אם איננו מבינים זאת לפי הפשט, חייבים להגיד כאן איזה פירוש, לפחות שיהיה בדרך רמז, אולי הפירוש הוא כך.

אבל עוד חושבני, כי למעשה אפשר להגיד תשובה פשוטה, כלומר גם לפי הפשט. דהיינו, המשקל שלפיוט, חייב להגיד 'דרשו' מלרע. מי שישווה זאת לפיסקאות האחרות שבפיוט זה, הפיסקאות המקבילות, יראה כי מתאים יותר להגיד 'דְרָשׁוּ' בשוא נח, על משקל 'עֵינַי בְּמַר בּוֹכָה', צַר לִי לֵאמֹם תִּבְכֶּה. שהרי בעצם, יש

שהדבר יהיה גם על העבר וגם על העתיד, לכן הוא כתב כך, בלשון ממוצעת. טוב ששאלת זאת. כי זאת חכמה, שיהיו שני המובנים, גם מאחורה וגם מקדימה.

נודע לי מקרוב דבר חדש, כי בעיר שגאדרה יש מהם שקראו 'דרשו' בחירק. ומי יודע, שמא יש מעט סידורים לשעבר שנדפס או נכתב כך, שכן כתוב על זה במחזור אהלי יעקב ודף קט"ו ע"א שהדל"ת 'דרשו' קמוצה, לְעֵבֶר ע"כ. אם הוא מצא צורך להעיר, כנראה בא לאפוקי מגירסא זו. בכל אופן, זה רק מתי מעט, מיעוטא דמיעוטא. המקובל והמפורסם הוא לקרוא בקמץ.

שאלה מהקהל: השרעבים עושים מנגינה יותר שמחה, במלים 'עוקד והנעקד והמזבח'. יש עניין בכך?

תשובת מרן שליט"א: לא, אינני חושב. כמדומה אני שהדבר אצלם כך לאו דוקא בעניין זה, אלא יש להם מנגינות אחרות בכלל, גם בדברים האחרים, כגון בפיוט 'שופט כל הארץ'. יש להם ניגונים אחרים, בדרך אחרת, ר"ל גם במענה שם, עולת הבקר אשר לעולת התמיד.

שאלה מהקהל: רשמתי לעצמי בסידור שלי לפני שנים רבות, שהרב אמר לי שצריך לקרוא 'דרשו' בשוא נע.

תשובת מרן שליט"א: יתכן. עכ"פ עכשיו חזרתי בי. בשבועות האחרונים ישבנו על מדוכה זו, התמקדתי בנושא הזה, והאיר השי"ת את עיני ליישב את העניין, כדברים האמורים לעיל.

השלמה בעניין הפסוקים שבסוף פרשת וזאת הברכה, מדוע למשה רבינו ע"ה לא עושים הילולא ביום פטירתו כפי שעושים לרשב"י זיע"א, ותוספת דברים בשאלה מדוע בשני הפסוקים האחרונים של פרשת וזאת הברכה חוזרים לניגון הקריאה הרגיל.

הבאנו [בשיעור מוצש"ק בראשית ה'תשע"ה] את מה שמהרי"ץ כותב [בעץ חיים, ומובא בפסקי מהרי"ץ הלכות שמחת תורה כרך ד'], לגבי הפסוקים שבסוף התורה, בעניין פטירת משה רבינו, מן זיעל משה'. הוא כותב שלושה טעמים, למה עושים זאת בנועם ובניגון שיר. הטעם הראשון, מפני שע"י שהפעיל הקב"ה ראות במשה רבינו, הדבר גרם טובה לעם ישראל, שכולם יהיו נוחים להיכבש. הטעם השני, שהקב"ה שפך חמתו על עצים ואבנים, ואם משרע"ה היה נכנס לארץ, אזי הוא היה בונה את ביהמ"ק, והוא לא היה נחרב. הטעם השלישי, שבשעת פטירת הצדיק, מתעוררים כל מעשיו הטובים, בעניין ההילולא רבא.

שאלנו אז שאלה, לפי הטעם השלישי שכותב מהרי"ץ. אם כן, מדוע בפטירת רשב"י עושים הילולא, ובפטירת משרע"ה לא עושים הילולא?

ראיתי אח"כ, כי בספר טעמי המנהגים, נדון העניין הזה, הביא חמשה תירוצים על השאלה הזאת. מי שיראה זאת שם [בדף רס"ז, עניני הילולא דרשב"י], לא אקרא לכם את כל דבריו, אלא רק אולי שני דברים. להבין טעם, שיום פטירת משה רבינו, ביום ז' באדר, הוא תענית, ויום פטירת רשב"י, ביום ל"ג בעומר, הוא יום משתה ושמחה, הוא מציינ את הספר הילולא רבא [דף כ"ב] הכותב כך, בישראל מתאבלים בפטירת משה רבינו, על שלא נכנס לארץ. ובל"ג בעומר אנו עושים משתה ושמחה, ששמחים שניצוצי נשמת משה רבינו נכנסו ברשב"י שנכנס לארץ. כידוע, רשב"י, הוא נשמת משרע"ה, ורשב"י אכן נכנס לא"י. א"כ, שייך לעשות שמחה והילולא, ביום פטירתו. והוא מאריך עוד שם בעניין זה.

ובאות ג' הוא כותב טעם נוסף בשם שער יששכר [מאמרי חודש איר, אות כ"ג], כי מציינו שביום פטירת משה רבינו, נשתכחו שלוש מאות הלכות, על ידי אבלם אחר משה רבינו,

שערי יצחק – השיעור השבועי

ע"ד וסביביו נשערה מאד [יבמות קכ"א ב], אך כיון שנרשם עליו בתורה שמת בחטא, ע"כ עושים תענית. כך הוא אומר.

הרי חז"ל אמרו, כי למשה רבינו, ישנם כמה דברים שהוא חטא בהם. אמנם בתורה מפורש, רק את חטא מי מריבה. אבל חז"ל מביאים במדרש תנחומא, עוד כמה דברים, ששה ביחד, שלפי מדרגתו של משרע"ה, הם נחשבים לחטאים.

קצת קשה בעיני, המהלך שהוא כותב בסוף. שהרי אם כך כלפי משרע"ה, ק"ו כלפי רשב"י. ואם תאמר, כי לגבי רשב"י, לא כתובים החטאים שלו, אבל בודאי שאינו יותר ממה שרבינו. הדבר קצת תמוה. אינני יודע.

בכל אופן, ידידנו הרב ניר טירי הי"ו, אמר לי השבוע על כך תירוץ נפלא, וכעת יהיה לנו תירוץ שביעי לשאלה, מדוע לא עושים הילולא ביום פטירת משרע"ה. התירוץ פשוט מאד. כיון שאם היו עושים הילולא, אזי ישנו חשש, כי יעשו את משרע"ה אלוה. כך הוא תירץ, ויישר כוחו.

שאלה מהקהל: בספר אזנים לתורה ולהר"ז סורוצקין, מובא כבר עניין זה. הוא כותב, שזאת בכדי שהדבר לא יהיה כמו אצל הנצרים, אשר עושים חג, באותו יום שמת אותו האיש. תשובת מרן שליט"א: אבל אצלם, הם עושים את חג המולד, ביום שהוא נולד. אם יש להם חג, גם ביום מיתתו, אולי, אינני יודע. אדרבה, תראה לנו זאת. [עיינתי אחר כך בספר הנז', ואכן מבואר שם כך כדברים האלה, בפרשת תצווה דף רס"ד רס"ה יעו"ש"ב].

בכל אופן, הרעיון הזה הוא מבוסס, וישנן ראיות לכך. חושבני שדיברתי על כך בעבר, והדפסתי זאת בהקדמה להגדה של פסח פרי עץ חיים, בשם אבא מארי זצ"ל. לכאורה, מדוע אנו מזכירים בתפילה, את אבותינו הקדושים,

על כן הוא תענית. משא"כ בפטירת רשב"י, שגילה הסודות, ואת כל האידרא זוטא ביום פטירתו, ועל ידי זה השמחה והחדוה ביום ההוא, שנתגלו הני רזין עילאין, ע"כ ל"ג בעומר הוא יום שמחות. הוא אומר, כי ביום פטירת משרע"ה, נגרמה שכחת התורה, ולכן זהו יום של צער ואבל. הוא מביא חמשה טעמים, לגבי העניין הזה.

ראיתי מלבד זה, טעם נוסף, בספר ארץ צבי [על התורה, לרא"צ פרומר, דף י"ג], הכותב כמעט את אותם הדברים, שכתב מהרי"ץ זיע"א. כמובן, לא את הנקודה שמהרי"ץ עמד עליה, אלא את הרעיון שאומר מהרי"ץ, הוא אומר כך מעצמו [פרשת נח פסוק י"ג], למה במשה רבינו, ביום פטירתו, עושים תענית. ואילו ברשב"י, עושים הילולא? ואמרת בענ"ד, דגם אצל משרע"ה עושים הילולא, בשמחת תורה, שקוראים זימת שם משה. זהו מה שמהרי"ץ אומר, שפסוקי זיע"ל משה' אצלנו, זאת נחשבת הילולא של משרע"ה, כיון שקוראים אז את הפסוק זימת שם משה וגו'. אבל הוא מוסיף ביאור, ועל ידי הקריאה, מתעורר הזמן, כידוע. ואז עושים הילולא למשרע"ה.

אבל עדיין קשה, הוא ממשיך, מדוע עושים הילולא למשה רבינו בשמחת תורה, ותענית בשבעה באדר? ואילו ברשב"י עושים רק הילולא? דהיינו, כעת נהיתה הקושיא הפוכה. וז"ל, אך אכתי קשה, למה ברשב"י עושים רק הילולא לבד, ואילו במרע"ה עושים פעם תענית בז' אדר, ופעם הילולא ושמחה בשמחת תורה? ונראה לענ"ד, דהאמת מי שנפטר בלי חטא, ראוי שתהיה שמחה בפטירתו. כדאיתא במד"ר [ויקהל פמ"ח א], במשל הספינה השבה מן הים, שאז עיקר השמחה. וכן באדם, כשנפטר בלא מכשול עוון. וע"כ ברשב"י זצ"ל עושים הילולא. אך במרע"ה, שנרשם עליו בתורה חטא מי מריבה, ואף שאין לנו שום השגה בחטא זה, כי באמת לא היה חטא אלא רק לפי רום ערכו,

אברהם ויצחק ויעקב. וכן את דוד המלך ע"ה, 'את צמח דוד' וכו'. ואילו את משה רבינו ע"ה, איננו מזכירים? והוא אמר תשובה, שזאת בכדי שישראל לא יעשו אותו אלוה, כפי שקרה אצל אומות העולם.

וכן מצאנו בספרים, דברים הדומים לכך, לגבי עניינים אחרים. למשל, מדוע לגבי משרע"ה נאמר, 'ולא ידע איש את קברתו עד היום הזה' [דברים ל"ד, ו']? מדוע 'ולא ידע את קבורתו'? מובא במפרשים, כי זה מאותה הסיבה. ישנם שבעה טעמים לכך. הרלב"ג כותב, שלא יעשו אותו האומות אלוה, לאחר שנודע בכל העולם מגדולתו ונפלאותיו, והיו קובעים את זה מקום פולחנם. [לא מצאתי לשון זאת ברלב"ג שם, אלא ז"ל, והנה עשה זה ה' יתעלה, כי אולי אם נודע מקום קברו, יטעו הדורות הבאים, ויעשו ממנו אלוה, מצד מה שנתפרסם מהנפלאות שעשה. העורך. אכן הלשון דלעיל, הובא בשם הרלב"ג, בספר מעס לועז שם. יב"ן]. ובספר הציוני [הובא במנחת יהודה למהר"י גופאן] כתב, כדי שלא יהיו הולכים ומזבחים ומקטרים שם.

והגר"א אומר [הגש"פ עמ' צ"א], כי זאת הסיבה, שמשרע"ה לא מוזכר בהגדה שלפסח. כתוב בהגדה, 'לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח', ו'שליח' היינו, משה רבינו ע"ה. א"כ מדוע אינו נזכר בהגדה? הוא אומר כי יציאת מצרים היתה ע"י הקב"ה 'בכבודו ובעצמו', ולכן בכל הסיפור יציאת מצרים, אין לנו זכרון לזכור ח"ו את משה, כי אסור לנו לשתף שום דבר לכבודו ולעצמו. ואין השבח תלוי במשה, רק בה' לבדו. וכל המשתף שם שמים ודבר אחר, נעקר מן העולם.

שאלה מהקהל: אבל אנחנו כן מזכירים את משה רבינו בהגדה?

תשובת מרן שליט"א: אכן, אבל איפה מזכירים? בפסקת 'מא כבר', אומרים שם בסוף 'על ידי משה רבינו ע"ה'. או בפיוט 'אתה

גאלת'. אבל זה אינו בעיקר נוסח ההגדה שקבעו חז"ל, אלא בהוספות. האמת היא, כי גם אצל האשכנזים, מוזכר משרע"ה, אבל שם מוזכר 'ובמשה עבדו'. א"כ, אם כתוב 'ובמשה עבדו', זה כביכול מוריד את דרגתו של משרע"ה.

ראיתי מעשה שמספרים, מי שימצא את מקורו, יישר כוחו אם ימציא לנו זאת. אקרא לכם זאת מתוך הכתב, כפי שכתבתי בעבר, אולם אני מחפש את המקור לכך. מעשה היה בפומ"ד אחד, שונא ישראל וצוררם. בעברית אומרים 'פומ"ד'. למי שלא הבין מה זה פומ"ד, כפי גירסתינו, צריך להוסיף זאת. הוזמן על ידי מלך אחד למסיבה, שהוזמן אליו גם רב גדול מרבני ישראל. יען שהיה המלך אוהבו, כי היה מייעץ לו טוב בחכמתו, וכל אשר היה פונה השכיל והצליח. בהתאסף הקרואים פנה המלך אל הרב שישא מדברותיו באזניהם, וכן עשה. כולם נהנו מדבריו המתוקים מדבש ונופת צופים. חוץ מאותו כומר. 'רשע יראה וכעס שיניו יחרוק ונמס', הוא מחפש לו איזה עלילה על הרב הזה, חשב מחשבות, כיצד הוא יוכל להוריד את הרב מכבודו ומגדולתו. על כן, כאשר כילה הרב את דבריו, נטל הכומר רשות מהמלך לומר כמה מלים. ויען ויאמר, אדוני המלך, יש לי שאלה לשאול את הרב. יש לי קושיא, המציקה לי כבר זמן רב. הוא פונה אל הרב ואמר לו, תגיד לי, אתם מכבדים כ"כ את משה רבינו, וכמה הוא חשוב אצלכם, אתם אומרים כי משה רבינו נתן לכם את התורה, ועשה לכם נסים ונפלאות אשר לא נראו ולא נשמעו בכל הארץ ובכל הגוים, א"כ אינני מבין אתכם, מדוע אינכם מזכירים אותו בתפילה? אם הוא כ"כ חשוב, למה אתם מזכירים בתפילה רק את אברהם ויצחק ויעקב ודוד, ולא את משה רבינו?

לכאורה נראה כי אותו הכומר חשב, כי בודאי שהרב לא ידע לענות את התשובה, הוא יביך ויבייש אותו, ובכך הוא יוריד את כבודו בעיני

שערי יצחק – השיעור השבועי

תשובת מרן שליט"א: אבל זהו רק פעם בשבוע. השאלה מדוע בכל יום, איננו מזכירים אותו, כפי שמזכירים את אברהם ויצחק ויעקב? אכן ביום אחד, בשבת שחרית הזכרנו אותו, הדבר אינו מוכיח. כמו שאותם מזכירים בכל יום ויום, ולא עוד אלא ג' פעמים.

חויץ משלושת התשובות שכתב מהרי"ץ, ישנם טעמים נוספים לעניין זה. הרי מהרי"ץ עצמו כותב, כי יש לו עוד טעמים רבים ונכבדים לכך, אלא שלא כתב אותם. לכן חושבני, כי בס"ד יש לנו להסביר בנ"ד עוד שלושה טעמים.

ראשית, ידידנו הרב ירוחם גרשי הי"ו, הראה לנו את המובא בפירוש אור החיים, למהר"ח בן עטאר, על הפסוק בפרשת שלח לך, ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה [במדבר י"ד, ל"ב]. [מרן שליט"א אומר זאת בכינוי, ז'פגריהם הם יפלו במדבר הזה]. כותב האור החיים כך, וחכמי קאשטיליא המגורשים, היה אז בדורות שלפניו את גירוש ספרד, והמגורשים באו למרוקו, ונקראו חכמי קסטיליה, שזהו מחוז בארץ ספרד, והם המגורשים. בכל אופן, על מי נאמר ז'פגריכם אתם? שמעתי משמם שפירשו, שחוזר על משה ואהרן, שגזר ה' עליהם גם כן שימותו במדבר. ולזה אמר תיבת אתם, למשה ואהרן שעמהם הוא מדבר. דהיינו, אם משה ואהרן לא ימותו במדבר, אזי ח"ו גם דור המדבר ישארו במדבר. ונתן טעם לדבריו במה שגמר אומר אם לא זאת אעשה לכל העדה וגו' יתמו ושם ימותו, על דרך אמרם ז"ל בפסוק ויתא ראשי עם, שטעם שנקבר משה בעבר הירדן, הדבר מובא במדבר רבה פרשה י"ט, להביא דור המדבר לעולם הבא. ולזה, אם לא היו מתים משה ואהרן במדבר, לא היו חיים דור המדבר.

ומסיים מהר"ח בן עטאר, וזה דרך רמז. כי ודאי שלא יאמר פגרי על משה ואהרן, שגופם זך כמלאכים. גם לא יאמר לשון נפילה, על שני מאורי עולם.

המלך והמסובים. אבל הרב, הבין את זדון ליבו. הוא אמר לאותו הכומר, אתה יודע מדוע איננו מזכירים את משרע"ה? כיון שהוא התחתן עם בת של"כומר... זאת הסיבה, שאיננו מזכירים אותו. בקיצור, הוא הקהה את שיניו, והכומר לא ידע מה לענות. פְּרָה שְׁחַת בָּהּ יִפֹּל [משלי כ"ו, כ"ז].

אולם חושבני, כי אדרבה, הכומר הזה ידע את התשובה לשאלה הזאת, אלא שהוא חשב לטמון פח לרב. דהיינו, הוא ידע את התשובה שענינו מקודם, כפי שענה אבא מארי זצ"ל, ותכף נראה כי גם יש מקור לכך. הכומר חשב, כי הרב יענה לו, שזאת בכדי שהדבר לא יהיה כפי שהוא אצל הגויים. אם כן, אם הרב היה אומר את התשובה הזאת, כי איננו מזכירים את משרע"ה בתפילה, בכדי שלא יהיה כפי שקרה אצל הנצרים, אשר עושים את הפסול שלהם לאלוה, א"כ המלך יכעס, ובכך הכומר יבאיש את ריחו של הרב בעיני המלך. בקיצור, הוא חשב שהוא טומן לו פת. אבל הרב הבין זאת, ולכן הוא לא אמר לו את התשובה הזאת.

בסופו של דבר, חיפשתי ומצאתי את הרעיון הזה, בשני קבצים כת"י מחכמי תימן, מועתקים ע"י זקני מהריק"א. כנראה אבא מארי זצ"ל, ראה זאת בכת"י האלה. כתוב שם כך, למה לא נזכר משה בתפילת שמו"ע? לפי שתפילה זו, הכל רגילים להתפלל בה שלושה פעמים בכל יום. ולפי שלא ישימו בטחונם עליו, אלא ישימו בטחונם בהקב"ה, לפיכך לא נזכר. דהיינו, אם היו מזכירים את משרע"ה, היו ח"ו בוטחים בו.

חושבני כי זהו תירוץ טוב, המאיר את העיניים. והדבר גם מחזק את דברי מהרי"ץ שהבאנו מקודם.

שאלה [מסוף השיעור]: אבל בתפילת שחרית של שבת, אנו אומרים יישמח משה?

בכל אופן המדרש אומר, כי ע"י שמשה ואהרן מתו במדבר, זכו כל עם ישראל, להביא את כל דור המדבר לעוה"ב. אם דור המדבר היו נשארים בחו"ל, ומשה רבינו ואהרן הכהן היו עולים לא"י, אזי הם לא היו זוכים להגיע לעולם הבא.

אם כן יוצא, כי זאת סיבה טובה מאד, מדוע אנחנו מנגנים את הפסוקים זיעל משה, זימת שם משה. כיון שעל ידי זה, זכו דור המדבר להגיע לא"י.

אפשר לומר בדרך נוספת. הרי כידוע, ניצוץ הנשמה של משרע"ה, מתעברת בלומדי התורה, במשך כל הדורות. אם כן יוצא, כי זכינו לכך, במיתת משה רבינו. כמובן, זה לא שח"ו אנו שמחים בכך שמת משה רבינו, אבל הכוונה היא, יש כאן צד של שמחה, בפטירת משה רבינו, כיון שקיבלנו תועלת מכך. ראשית, כמו שאמרנו קודם, כי דור המדבר זכו לעוה"ב. בלעדי זאת, הם לא היו זוכים לכך. דבר שני, כי על ידי כן, מתעבר הניצוץ של משה רבינו, בלומדי תורה.

מהרי"ץ זיע"א, מביא גם כן זאת בעץ חיים וח"ב דף פ"ז ע"ב, בפסקא 'אב לחכמים וראש לנביאים'. כותב מהרי"ץ כך, כל המלמד בן חברו תורה כאילו ילדו, ומשה לימד תורה וכו'. אי נמי, לפי שכל נשמות עם בני ישראל ודור המדבר, היו ענפי נשמתו של משה, וכביכול הוא המולידם. וכמו שרוח ה' דיבר בו, ואמר 'האנכי הריתי את כל העם הזה, אם אנוכי ילדתהו' וכו'. עוד יש לומר ע"פ מחז"ל, כי בכל דור ודור, ניצוץ מנשמת משה, מתעבר בלומדי תורה. נשמת משה רבינו, מתעברת בלומדי התורה שבכל הדורות. דהיינו, הניצוץ מתעבר ומתחבר בנשמתם, כמו עובר במעי אמו. והוא ניהו אותו הניצוץ, הנותן לפתאים ערמה. כלומר, כאשר האדם מחדש איזה חידוש בתורה, או רומז איזה דבר בתורה, הוא זכה למדרגה הזאת. קיבל שכל, חכמה, כיון

שהניצוץ של משה רבינו, התחבר אליו. וכמו שבא בכמה מקומות בתלמוד, 'משה שפיר קאמרת', ולא מצינו במעמד ההוא מי שנקרא שמו משה. דהיינו, החכמים דנים ביניהם, ומישהו עונה איזו תשובה. אומרים לו, 'משה, שפיר קאמרת' [שבת דף ק"א ע"ב, סוכה דף ט"ל ע"א]. מי זה 'משה'? רש"י שם מסביר זאת לפי הפשט, כגון שזהו גדול הדור וכו'. אבל עפ"י הסוד, הכוונה שרוצים להגיד בזה, כי הניצוץ של משה רבינו, התחבר אליך. אם אמרת כזאת תשובה, אתה נקרא 'משה', כי כביכול משרע"ה התחבר איתך, וממילא 'שפיר קאמרת'. אמנם אותו החכם אינו נקרא בשם משה, אלא בשמות אחרים. אכן על ניצוץ נשמת משה אדוננו, המתעבר בתוך אותו חכם, אומרים כן. כמו שכתב בעל שפתי כהן, ומהר"ש לניאד"ו, ומהרמ"ק ע"ה. אם כן יוצא, כי זאת סיבה נוספת לשמחה.

סיבה נוספת, שלישית, אפשר לומר בעניין זה, עפ"י הנאמר בפסוק, וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוֹל בֵּית פְּעוֹר [דברים ל"ד, ו']. אומרים המפרשים ["עניינים" המודפס בכמה חומשים, לצד דעת זקנים מבעלי התוספות, בפרשת וזאת הברכה], כי משה רבינו נקבר מול בית פעור, בשביל טובת ישראל. כמו שדרשו חז"ל, כי בכל עת, ע"ז פעור מקטרג על ישראל, מפני מה לא נענשו עד שעבדוהו, הוא היה רואה את קברו של משה, ואז נשתתק הקטרוג. מיתת משה, היא כפרה על עוונות ישראל. כלומר, משה רבינו נקבר מול פעור, כיון שבכל פעם, שהע"ז הזאת הנקראת פעור, היא מתרוממת, היא רואה את משה רבינו, ויורדת בחזרה. ממילא יוצא, כי יש לנו תועלת מן הדבר הזה.

במנחת יהודה (גזפאן) שם דף קל"ה מובא כהא"י לישנא, כי "חרון-אף" קבור נגד קברו של משה, ופוער פיו לבלוע את ישראל. וכשרואה קבר משה, חוזר לאחוריו וכו'. ועיין עוד רבינו בחיי, ושאר מפרשים, והדברים ידועים.

שערי יצחק – השיעור השבועי

שזהו הפשט. אבל עד הרמב"ם, הדבר אינו מובא בספרים האחרים.

עכ"פ הדבר מחזק את עיקר דברינו, בטעם מנהגינו. כי אם אנחנו אומרים את עשרת הפסוקים האחרונים, בניגון מיוחד. ואת שני הפסוקים האחרונים, בניגון הרגיל. הדבר בא להגיד, לרמוז, כי לכל האותות והמופתים וגו', זאת אינה גדלות. דהיינו, לא זאת הנקודה. הפסוקים שלפני כן, כגון וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה, אֲשֶׁר יָדְעוּ יְיָ פְּנִים אֶל פְּנִים [דברים ל"ד, י"ג], מה שהקב"ה דיבר עם משרע"ה פנים אל פנים, זאת הגדולה והמדרגה הנשגבת. דבר זה, מייחד את משה רבינו. כל מי שיגיד לנו משהו כנגד משה רבינו, אנו לא נקבל אותו. ואפילו אם יעשה אותות ומופתים, יעמיד את השמש באמצע הרקיע, כל מופת שתעשה, אנחנו לא נתייחס לכך, כיון שלא זאת היא הנקודה, לא בגלל כך האמננו במשה רבינו. אלא, אנחנו מאמינים במשרע"ה, בגלל שראינו במו עינינו, ושמענו במו אזנינו, כיצד הקב"ה מדבר עמו במעמד הר סיני. תעשה דבר כזה, ואח"כ נדבר.

שאלה מהקהל: ואם מישהו יעשה?
תשובת מרן שליט"א: עד היום, אף אחד לא עשה זאת. אבל ברור כי גם בעתיד, אף אחד לא יוכל לעשות...

שאלה בעניין הוצאת לעז על ארץ ישראל לכאורה,
במה שמצינו לגבי הדגים של-אספמיא שהם יותר טובים מהדגים אשר בעכו.

לפני הסיום, ברצוני לומר לכם איזו שאלה, ששאל הרב ניר ענאקי הי"ו, לענות עליה בס"ד. ולא עוד אלא דנפק"מ לעניינים אחרים. אולם כעת אני רואה שהזמן קצר, ועל אף שזהו עניין קצר, אומר כעת רק את השאלה, אולי תחשבו על כך, ונדבר על התשובה בפעם אחרת.

חוי' מכך שאלנו, מה קרה שבשני הפסוקים האחרונים, אנחנו משנים את הניגון, וחוזרים לניגון הקריאה הרגיל? תירצנו זאת, עפ"י דברי הרמב"ם דלקמן. אולם אמרנו, כי הדבר אינו כ"כ נוח, כיון שלפי זה יוצא, שמנהג זה נהיה רק אחרי הרמב"ם.

הרמב"ם כותב בהלכות יסודי התורה ופרק שמיני, יסוד חשוב מאד, כי האמונה שלעם ישראל במשה רבינו, לא היתה בגלל האותות ומופתים שהוא עשה. אלא, האמונה שהיתה נצחית וקיימת לעולם, הכל היה רק במעמד הר סיני. וזהו מה שהקב"ה אמר למשה, הֲנֵה אֲנֹכִי בְּאֵי לֵיךְ בְּעֵב הָעֵנָן בְּעֵבוֹד יִשְׁמַע הָעַם בְּדַבְרֵי עַמְּךָ וְגַם בְּךָ יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם [שמות י"ט, ט"ז]. ע"י שהקב"ה דיבר עם משה רבינו, בפני כל עם ישראל, כולם שמעו את משה רבינו מדבר עם הקב"ה, וראו במו עיניהם את מעמד הר סיני, שזהו דבר אשר לא עשה כן לכל גוי, א"כ זהו הדבר אשר יכול להחזיק לנצח. אבל אומר הרמב"ם, כי לגבי כל הדברים האחרים שעשה משה רבינו, כל האותות והמופתים והנסים והנפלאות, על כך יכולים לומר שזהו ע"י לאט וכישוף. אולם לגבי מעמד הר סיני, שזהו דבר נעלה ונשגב מעל כל דבר, אף אחד בעולם לא יכול להגיד כך. דבר זה, הוא בהחלט מביא ומחזק את האמונה, באופן שאיננו ניתן לשום פקפוק וערעור.

הרמב"ם כותב זאת, גם באיגרת תימן. הגר"א וסרמן הי"ד כותב בקובץ מאמרים ואיגרות, כי כל דברי הרמב"ם בחיבוריו, הם קודש. אבל מה שהוא כתב באיגרות, איגרת תימן ואיגרת השמד, הם קודש קדשים.

באיגרת תימן, הרמב"ם מאריך ביסוד הזה. אני מביא זאת, בעיקר בכדי להראות, כי בעצם זהו חידושו של הרמב"ם. כיון שאינו מביא שם איזה מאמר חז"ל, להסתייע ממנו. שמע מינה כי הוא לא בנה זאת עפ"י מאמר חז"ל, אלא שבעומק בינתו ושכלו, הוא הבין כך מתוך פסוקי התורה,

כתוב בפרשת בראשית, וּלְמַקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וּבְרֵאשִׁית א', י'. מביא רש"י את קושיית חז"ל, והלא ים אחד הוא? הרי כל הימים, מתחברים האחד עם השני? אומר רש"י, אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו, לדג העולה מן הים באספמיא. ישנו הבדל ביניהם. אכן זהו ים אחד, נראה כי כביכול אלו אותם המים, אבל בכל זאת אתה רואה שטעמם שונה. דג שעלה מעכו, ודג שעלה מאספמיא, זה אינו אותו הטעם. א"כ משמע, שזהו ים אחר. שהרי זהו אותו סוג דג, א"כ למה טעמו השתנה? אלא כדאמרן.

הוא שאל כך, הרי דיברנו לפני כמה שיעורים ושיעור מוצש"ק שופטים ומוצש"ק כי תצא ה'תשע"ד, שאסור לגנות, אסור להוציא דיבה, על ארץ ישראל. ומי שאומר כי בחז"ל יותר טוב מבא"י, למשל שבארץ שוויץ ישנם נופים היותר טובים מבארץ ישראל, זהו ח"ו כמו המרגלים, אשר הוציאו דיבה על הארץ. לכאורה, כיצד אנחנו מוציאים דיבה על א"י? הרי בעל שפתי חכמים מסביר כך, כלומר שהדג של-אספמיא, יותר טוב מהדג של-עכו. א"כ לכאורה, בכך מוציאים דיבה על ארץ ישראל.

יש לדבר על כך באריכות, לכן אשאיר זאת לפעם אחרת בעז"ה.

דברי מרן שליט"א בשבח הספר "בחירי סגולה" ומחברו הרב פאיו גראדי שליט"א, והתייחסות לחלק מן הדברים בעניין ניגון בכלי שיר בחתונות, ומנגינות הלימוד שבידינו.

נשאר לנו רק לדבר, על הספר 'בחירי סגולה', שיצא לאור בזמן האחרון, לפני חג הסוכות, אשר חיברו ידידנו הרב פאיו גראדי הי"ו, יליד תימן, וכיום בארצות הברית.

את הספר הזה ראיתי, עוד קודם שנדפס, לפני שנה או שנתיים ועיין שיעור מוצש"ק לך-לך ה'תשע"ג. ובמשך הזמן, הוא הוסיף עוד כמה

דברים, וכן השלים לפי הערות שהערתי לו. הספר בעצמו, הוא ממש ספר נפלא מאד, ויש בו ידיעות נכבדות יקרות. הוא מקיף את כל נושא יהדות תימן, מראשית הווייתה, ועד הזמן האחרון. בפרט, מאז עליית 'על כנפי נשרים', אשר כבר התנתקנו ולא ידענו מה קורה שם. אבל הרב פאיו היה שם, בבחינת 'למחיה שלחו אלהים'. הוא בר אורין ובר אבהן, ב"ה הוא תלמיד חכם שמבין עניין, והוא גם איש היוצא ובא בין אנשים, דהיינו יש לו קשרים גם עם השלטון שבתימן. ובספר הזה, הוא הסביר את כל מה שקרה שם בעבר, ומה שקורה שם עד היום. הרי ישנם עדיין שם בתימן, עוד כעשרים משפחות בערך, בעיר צנעא ובעיר ריידה, ולצערנו הם נמצאים במצור ובמצוק. צריכים לבקש עליהם רחמים, כיון שמצבם אינו טוב. המקום ברוך הוא ישמרם ויחייהם ויחזקם, ומכל צרה ונוק יצילם, אכי"ר.

בכל אופן, זאת בכדי לדעת, את כל מה שסבלו היהודים שם, ומה בדיוק הדברים שעברו עליהם. זה ממש מזעזע. רואים ממש את מסירות נפשם של-יהודים על האמונה, וכיצד הם לא נכנעו ולא ויתרו. הוא מסביר כאן כל עניין, 'דבר דבור על אפניו'.

אבל הנושא אינו רק לספר על כל מה שהיה, אלא שהוא בעצם מקיף הרבה מענייני המסורת. זאת בעצם המטרה העיקרית שלו. בכך הוא פועל ומשתדל, לחזק ולהמשיך את המסורת, ולא להיכנע לכל מיני תכתיבים. לצערנו, ישנם כל מיני אחרים, הרוצים לאמץ את התימנים, אבל בתנאי שילבשו שטריימל. ושהאשה הנשואה, תגלח את שיער האשה וכן הלאה. אם לאו, אינך שייך אלינו. מבחינתם, העיקר הוא, שתדבר כמונו. שתתנהג כמו שאנחנו. כך המצב לצערנו. אבל, לא זאת הדרך. אם אכן אתם רוצים לעזור, תעזרו. אבל מדוע צריך לשנות את המסורת שלהם? ידוע הרעיון כי החסידה עוף טמא, בגלל שעושה חסידות רק עם חברותיה. אך ורק לאנשי

שערי יצחק – השיעור השבועי

הוא כותב שם כך, עד לפני ארבעים שנה, סדר החתונה בתימן היה בסדר העממי. אמנם כהיום, נשתנה הדבר אצל הגויים בתימן, ולכן יש כמה הבדלים, בין סדר חתונה עממית רגילה, לחתונה מוסלמית דתית. אחד ההבדלים הוא, שבחתונה עממית מביאים חליל או כינור ותוף. ובחתונה דתית, אין מביאים שום כלי נגינה, ואין שם אלא זמר בפה בלבד. כאשר ראיתי את הדברים הללו, ממש השתוממתי.

שאלתי אותו אז בעל-פה, על עניין התנכה, דהיינו הפח שמתופפים עליו. והוא אמר לי, כי הדבר הזה, אינו נמצא אצל הגויים. רק אצל היהודים, מתופפים על הפח. אבל הגויים שם, אינם עושים זאת, אלא מנגנים בחליל ובתוף וכינור. חתונה דתית, דהיינו אלו ששומרים על הדת שלהם, לא מביאים שום כלי נגינה, ואין שם אלא זמר בפה בלבד.

כשראיתי זאת בזמנו, לפני זמן רב, שאלתי אותו, מה הפירוש? היתה לי כאן תמיהה גדולה. הרי בזמנו דיברנו בעבר, כי אבותינו בדורות שעברו, לא היו עושים כלי נגינה. וכתוב בספרים, כי הסיבה היא, משום 'זכר לחרבן'. א"כ כעת, הדבר משונה, שאצל המוסלמים זה נהיה עניין דתי, שלא להביא שום כלי נגינה. חשבתי לעצמי, כיצד הדבר יכול להיות? כששאלתי אותו על כך בזמנו, הוא הסביר לי זאת בע"פ, וכעת אני רואה שהוא הוסיף לכתוב זאת בתוך הספר. הוא כותב, כי הדבר הזה התחדש אצלם רק בזמן האחרון, אולם אכן הוא לא היה בעבר. אם הוא לא היה כותב זאת, הדבר היה יכול לגרום לטעות.

משום כך אני אומר, כי מתוך הספר שלו, אפשר להבין הרבה דברים ומסורות. כי בכדי להבין מה קרה אצל היהודים בתימן, צריכים גם להבין מה קורה אצל הגויים, בכדי להשוות זאת. כי לפעמים יכול להיות דבר, אשר הגיע ליהודים בגלל הסביבה, או להוציא מליבם וכדומה.

שלומיני? לו זו הדרך. אולם, זה מה שקורה בשטח. לכן, הוא פועל בכדי לחזק את המסורת והמנהגים במקורם, ולהראות כי כולם מיוסדים על אדני פז.

בספר הזה, ישנם הרבה נושאים, כמובא במפתחות, ארץ תימן וגבולותיה סביב, השם תימן ופירושו, מקומות בתימן ואנשים תימנים שנזכרו בתנ"ך וכו', מקומות עתיקים מפורסמים, האוכלוסיה, מזג המקומות וכו', אמונה ותרבות שלהם. זהו הפרק הראשון. והפרק השני מדבר על שרשי יהדות תימן ומסורתה. ראשית גלות היהודים לתימן, חשיבות יהודי תימן וייחוסם, שירי תימן, מבטא לשון הקודש וכו', לימוד ההיגוי בתימן, טעמי המקרא, ספר תורה והתרגומים וכו'. ובפרק שלישי, מלכי יהדות תימן, חכמיה ורבניה. הוא מתחיל עם מלכת שבא, ואח"כ המלך היהודי הידוע, יוסף דו נואס וכו'. ובפרק רביעי, מעלות העדה, תלאותיה וארחות חייה. הספר מקיף את כל העניינים, ע"י אחד אשר נמצא בתוכם, ושיודע את הדברים, גם מתוך הספרים, וגם במציאות. זהו ממש שילוב הפלא ופלא.

אין כעת זמן, להרחיב על כל ענייני הספר, אולם ברצוני לעמוד רק על כמה נקודות, ממש על קצה המזלג.

בדף ס"ד הוא כותב איזה דבר, אשר הופתעתי ממנו. ישנם דברים שהשתנו, לאחר שאבותינו יצאו מתימן בשנת תש"ט, בעליית 'על כנפי נשרים', זאת העלייה הגדולה של תימנים. אמנם, היו עליות קטנות, גם לפני כן. אבל לאחר העלייה הגדולה הזאת, שכבר לא היה קשר עם היהודים שבתימן, כמעט ולא ידעו עליהם. השתנו שם הרבה דברים. גם מצד שנהיו קצת יותר מודרניים, למשל כבר נבנו שם בתי חולים וכו', הדבר אינו כפי שהיה בעבר, וגם מצד שהתחדשו שם הרבה עניינים אחרים.

לכן הוא אומר, כי הדבר אינו קשור. דבר זה, שאין המוסלמים מנגנים בחתונה בכלי נגינה, מנהג חדש הוא שהתפשט בתימן לפני שלושים שנה. זהו אינו המנהג הותיק שלהם. אני חשבתני, שהרי כבר בעל רביד הזהב, ומהר"י קורח, דיברו על כך, שבארץ תימן היהודים לא מנגנים בכלים בחתונות. אבל הוא אומר, כי אצלם, דבר זה לא היה בעבר. ומקורו משיטת הוהאפיין, שהם כת מוסלמים קיצוניים, שהמציאו דברים שונים ומשונים. הוא מאריך כאן, בעניין הקיצוניים האלה. שאלתי אותו, מהיכן באה הקיצוניות הזאת? והוא ענה לי, כי הדבר בא מארץ סעודיה. ישנם שם אנשים, קיצוניים יותר. ואכן השתוממתי על כך, מה קרה להם? חתונה בלי כלי נגינה? ובלי ריקודים? אמנם הוא לא כתב זאת בספר, אבל בזמנו הוא ענה לי על כך בע"פ, ורשמתי אז את הדברים.

הוא אמר לי, כי הם אומרים, שכאשר אדם הראשון היה בגן עדן, השטן ניגן בחליל מבחוקן, ואדם הראשון יצא החוצה, ואז ה' סגר את הגן, ואדה"ר לא יכל להיכנס בחזרה. הרי כידוע, רוב הקוראן, אנו קוראים לו 'הקורען', שבעים אחוז ממנו, לקוח מן התורה. לא רק מן התורה שבכתב, אלא גם מן התורה שבע"פ. ישנם דברים הכתובים אצלנו במדרשי חז"ל, והם כתובים גם בקורען. כי מי שלימד את המשוגע שלהם, הוא אמר לו הרבה דברים. והמשוגע בעצמו, לא ידע בכלל לקרוא ולכתוב. בקיצור, רובו של ספר הקורען, ועוד ספרים שלהם, גנוב הוא מאיתנו. לכן, ישנם שם דברים דומים. א"כ הם אומרים, שאדם הראשון היה בגן עדן, והשטן ניגן בחליל מבחוקן, ואדה"ר יצא החוצה, ואז ה' סגר את הגן. לכן הם החליטו, כי השירים והחלילים האלה, זהו דבר פסול, כיון שזה מן השטן.

אבל לכאורה, את הדבר הזה, מהיכן הם המציאו? תשמעו דבר הפלא ופלא, ותראו מהיכן הם לקחו זאת. בס"ד מצאתי את המקור.

בספר חמדת ימים על התורה, לרבינו שלום שבזי זיע"א, זה בכת"י ונדפס בצילום בספר פרדס רימונים, למה"ר אברהם הלוי, כתוב שם [בדף י"ב] כך, אמרו חז"ל, כיון דכתיב באדם וחוה זיניחוהו בגן עדן, איך הניח נחש טמא ליכנס לגן עדן למקום טהורים, אצל חוה להטעותה? איך הגיע הנחש לגן עדן?

הטעם, לפי שבא נחש לפזז ולכרכר, על פתח גן עדן מבחוקן. שנאמר, לפתח חטאת רובין. ועין הדעת בתוך הגן, וענפיו מגיעים לחוקן. הציצה חוה לראות פיזוזה וכרכורו, והנשים קרובות לפיתוי. אמר הנחש לחוה, עץ זה מה טיבו? אמרה לו, ציונו ה', לא תאכלו ממנו ולא תגעו. אמר לה, ה' לא אמר לכם זאת, אלא מפני שיש בו סוד גדול וכו'.

רואים א"כ, כי השרשים שלהם, באו מתורת ישראל, רק שהם הגיעו מזה לעיוותים. עשו מזאת שטיות. הדבר כפי שאצל הערביים אסור לשתות יין, כי על ידי כך האדם עלול להשתגע, ולעשות דברים האסורים. גם בנ"ד, לגבי השירה, צריכים לדעת זאת, השירה משפיעה על נפש האדם. אבל הם, לוקחים זאת בצורה קיצונית. הדבר ידוע, למי שמבין בכך. אני רואה כי הרב מירון כהן הי"ו נמצא כאן, הוא אמר לי זאת בזמנו, כי הדבר ידוע, מהאנשים המנגנים בגיטרה, שהדבר יכול להשפיע על השומע את הניגונים, להגיע מכך לכל מיני תועבות. אינני רוצה להיכנס לפרטים ולהאריך בכך, כיון שהדברים כבר מובאים בספר שירה כשרה, בצורה מדוייקת ביותר. דהיינו, ישנה השפעה של כלי הנגינה, על נפש האדם. ולכן חשוב מאד, שהשירה תהיה כשירה, וממקור טהור. ולא כפי שלצערינו בזמן האחרון, מכניסים מנגינות מהגונגל, מן הכושים, ומכל מיני אנשים שפלים. כי ח"ו הדבר משפיע על הנשמה, בעקיפין, או במשך הזמן. בכל אופן, הם קלטו את הדבר, בצורה קיצונית. כביכול השירה, זהו דבר הפסול. אולם צריכים לדעת, כי אכן היין, זהו דבר טוב. אבל

שערי יצחק – השיעור השבועי

כיצד גם הם באו מסיני? הרי הם התחברו יותר מאוחר? כיצד אתה יכול להגיד, שהמנגינות הללו ניתנו מסיני?

הוא כותב כאן, שהוא שלח לי את השאלה הזאת, והביא את מה שענית לי בזמנו, כי הנגינות הועברו מדברים דומים שבתורה שבעל-פה. דהיינו, אל תשאל, למשל כיצד פתאום יש לנו מנגינה, לקריאת פירוש רש"י, על אף שרש"י לא היה עדיין? אלא הפירוש הוא, כי המנגינה הזאת היתה על דברים אחרים, והעבירו אותו לקריאת פירוש רש"י. כגון, שהמנגינה היתה בקריאת המדרשים. המנגינה לא התחדשה, כיון שהשתמשו בה לקריאת דברים אחרים.

[דרך אגב, מזה למדתי להשתמש בניגון של פירש"י הידוע אצלנו, גם למפרשים נוספים, ואפילו בנביאים וכתובים. כי מסתמא, במקור זה היה הניגון שקיבלו קדמונינו נע"ג למדרשי התורה. הציבור לא יודע זאת, כי לא מקובל לקרוא ברבים רק את פירש"י בשבת לפני תפילת המנחה].

בדף ק"ס הוא כותב, יש בין שירי רבינו שלום שבזי, דברים הנראים דברי שמחה וששון, אך תוכם הוא עצב וכאב עמוק בלב וכו'. ולכן, אם תראה ת"ח המשורר בשירי רבינו שלום, ועיניו זולגות דמעות, אל תתמה. כי כל זה, מחמת שהוא מבין ומשיג כוונת השיר והמשורר, ומתבונן על מציאותינו בגלות דלים מושפלים, מוכים ומעונים וכו'. ואם תראה אדם המשורר בהם, והוא מכרכר בשמחת חולין, בחבורת פוחזים וריקים, זהו מחמת שאינו משיג את קדושת השיר וכו'. ופרצה זו וכיוצא בה, לא היתה בכל מחננו בארץ גלותנו תימן וכו'. יישר חיליה לאורייתא, וברוך יהיה.

בדף ר"מ, הוא כותב על עניין גזירות השמד, ועל כל הצרות שהיו. ובדף רנ"ב, הוא כותב על גזירת היתומים.

אצל הערבים, כיון שהם חמומים, גם מבלי לשתות יין, הם הורגים האחד את השני. אם עוד ישתו יין, אזי הם בכלל ישתגעו. אבל כאשר היהודי שותה יין, גם אם הוא ישתכר, הוא רק יעשה שטיות, אבל לא איבד את השכל לגמרי. אומרים בדרך בדיחותא, למה המשוגע שלהם, אסר להם לשתות יין? בגלל שכתוב, חמרא וריחני, פקחין [וימא דף ע"ו ע"ב]. אם כן, הוא פחד שהם יהיו פיקחים, ואז הם יבינו, שהוא אומר להם שטיות... לכן, בכדי שלא יהיה להם שכל להבין זאת, הוא אמר להם, אל תשתו יין. כי אם היו שותים יין, היו מבינים שהוא מטעה אותם.

הערה מהקהל: שמעתי ממארי יעיש ג' כי הערבים עצמם אומרים שניגון החליל מעיר את תאות המשגל.

תשובת מרן שליט"א: כבר אמרו חז"ל שערביא [דהיינו ארצות ערב, ובראשם סעודיה] נטלה בכך תשעה קבין. וגם כתב עליהם הרמב"ם בהל' תשובה, הערבים הטפשים השטופים בזימה.

ידידנו הרב פאיז הנז', כשמו כן הוא יקר מפז, הוא ברוך ה' חרוץ ושנון, יודע הדברים לאשורם ומבין אותם משרשם, ועל מתכונתם. איש יוצא ובא בין אנשים, ולפני מלכים ורוזנים יתייצב. שוקד על התורה ועל העבודה, ומאידך בקי בתרבות הערביים ובדעותיהם, ולכן הוא יודע להשיב מלחמה שיערה, דבר דבור על אפניו. ירבו כמותו בישראל.

בדף צ"ו, הוא כותב שאלה, קשה כאן להיכנס לכל מיני פרטים, אבל שאלו אותו על מה שכתבתי [בשע"ה יו"ד הל' ת"ת סימן קס"ד סעיף י"א, ובהערה נ"ב ד"ה ודע], כי כל ניגוני הלימוד והטעמים וכו' שלנו, הם כפי שניתנו למשה רבינו בסיני, ולא נלקחו מאומות העולם. מישהו שאל אותנו, כי לכאורה זהו דוקא לגבי הנעימות של"תנ"ך, אבל לגבי ניגון המשנה והתלמוד והזהר והמדרשים ומנורת המאור ופירוש רש"י,

ובדף רס"ה, הוא כותב דבר, שחשוב לדעת אותו. דיברנו בעבר על דברים רבים, בעניין השירה, אבל צריך לדעת גם את הנושא דלקמן, בכדי שלא יהיה בלבול. הוא כותב, כי היום בתימן, ישנם זמרים אשר שרים שירים של־יהודים. בכדי שלא יהיו אי־הבנות, חשוב לדעת גם את זאת. ידוע לנו, שיש כמה מנגינות זמר (לחן), שלמדו הגויים מן היהודים, והשאירו אותן בידיהם בלי שם ושייכות ליהודים, וקוראים להן בשם 'עממי', או 'מסורתי תימני', אעפ"י ששמו של המלחין היהודי ידוע גם להם.

פעם אחת פגשתי את אחד מגדולי המזמרים, שהוא מפורסם מאד בכל ארץ תימן, בזמירותיו המסורתיות והעממיות. הזמר סיפר לי, ולכל הנוכחים שהיו שם, שבנגונו המיוחדים והנדירים, יש ביניהם שמקורם משירי יהדות תימן, המדובר הוא על שירים כגון איזמה בהר המור, אסאלק יא עוהגי, אך הוא סידר אותם לפי הקצב הערבי. ואמר לי, שהיו לו שירי יהודים מוקלטים, שהוא בעצמו שר אותם עם יהודי אחד, לפני שלושים שנה וכו'. הוא מאריך כאן בעניין זה, ובסופו של־דבר הוא כותב כך, הוסיף המזמר ואמר לי, היהודים הם אנשים עדינים, והקב"ה נתן להם כישרונות מיוחדים, הן בסדר צליל קול המשורר, והן בסדר המוזיקה. היהודים יודעים לכוון אותם בהתאם עם הקצב, בחכמה נפלאה. בקיצור, הזמר הערבי הזה, שר שירים של־יהודים.

א"כ, ברצוני לבאר את העניין, בכדי שלא יהיו כאן טעויות ואי הבנות. היום בזמנינו, כבר קשה לדעת, איזה שיר, מקורו הוא יהודי, או ערבי? כיון שכיום, כבר הערבים לוקחים שירים של־יהודים. למשל היום גם בתימן, מופצות הקלטות של גולן [ציון גולן. העורך], וזה נחשב 'עממי תימני'. הערבים שרים את השירים האלה, ו'מצא מיין את מינו, וניעור'. כבר לא יודעים, מי לקח ממי? אבל אם הם מופצים גם

אצל הגויים, הדבר סימן, כי השירים הללו מוצאים חן בעיניהם. ואכן לצערינו, אנחנו נכנסים היום לחתונה תימנית, ואינני שומע 'שירה תימנית', אלא 'שירה ערבית'.

צריכים לדעת, הזמרים התימנים הצעירים, כגון הנז"ל, קיבלו קלטות של־זמרים ערבים מארץ תימן, והם שינו את הניגון התימני המקורי, ועשו אותו לפי הלחן של־ערבים. א"כ כעת, נהיתה השפעת גומלין, ונהיה בלבול בכל הנושא הזה. דהיינו, הזמרים הצעירים לקחו מנגינות, אשר מקורם בא מן הערבים. בזמנו, לפני שנים רבות, הייתי אצל מישהו מהעיר רחובות, היו לו קלטות רבות, מאות קלטות. והוא הוציא לי קלטות של־ערבים, ואמר לי, כי הקלטות הללו מופצות בארה"ב. והוא אומר, כל שיר ששר זמר תימני צעיר, אני יכול להראות לך את המקור שלך בערבית, מאיפה הוא לקח זאת, וממי הוא העתיק. הנושא הזה, הוא פרוץ, וקשה מאד לתקנו, אלא רק על ידי האנשים המומחים. הגבולות ניטשטשו.

בכל אופן, הזמר הערבי הזה שר שירים של־יהודים, בגלל שלדבריו השירים הללו הם היפים ביותר, הם יותר מדויקים, ועם רגש וקצב מסויים.

שאלתי אותו בזמנו, על המשורר הזה, והתברר שהוא כבר מת. אינני רוצה להגיד את שמו, אבל רשמתי לעצמי את השם, מחמד [מרן שליט"א לא הזכיר את שמו, רק את האותיות מ"ם ח"ת מ"ם דל"ת. העורך] חראקי, מעיר פּוֹפּבאן, ויש לו קלטות. אני אומר זאת, רק בכדי שישאר למשמרת, שידעו את הדבר הזה. המשורר הזה, הזמר הערבי הזה, שר שירים הדומים לשירי היהודים. הערבים בעצמם אומרים, כי המקור הוא מן היהודים. והם טוענים, כי גם ה'גנאוי' של־נשים, הוא מן היהודים. אנחנו חושבים אחרת. בקיצור, ישנו בלבול בכל העניין הזה. למשל, לגבי השיר המפורסם, 'יא היזלי'. השיר הזה, היה קצת מוזר

שערי יצחק – השיעור השבועי

שאלה מהקהל: א"כ מה עושים? אם איננו יודעים, מה תימני ומה ערבי, לא לשמוע בכלל?

תשובת מרן שליט"א: לכן עשינו את ועדת 'שירה בשירה', ובנתיים נתנו אישור על השירים של המשורר ר' ארז יחיאל הי"ו, וגם זה נעשה אחרי ניפוי אחר ניפוי, בשלוש עשרה נפה. וזאת בכדי לבדוק, מה הם השירים, שהם אכן מקוריים. אבל ככה סתם, הדבר חשוד.

בכל אופן, אפשר לשמוע ולהרגיש זאת, לפי המנגינה והקצב. מי שאזנו עדיין לא נטמאה, מי שיש לו חוש עדין, הוא יכול להבחין ולהרגיש בכך לבדו. אבל, 'העולם ניתן לשומרים'. אם יזדרזו בעניין, אפשר לפחות לבדוק את השירים האמיתיים והמקוריים, ולעשותם ולהפיצם בקלטות.

אנחנו משתדלים בכך. אני מקוה, כי בע"ה נראה תוצאות. אם הציבור היה תומך יותר בכך, והיו נמנעים ומרחיקים את השירים הפסולים, בשיתוף פעולה עם הרבנים, אם הציבור היה בא לקראת העניין, ולא רוכש את השירים האחרים, ממילא הזמרים היו מבינים יותר, כי עליהם להעביר ביקורת. אבל לצערינו, המצב פרוץ, אצל כל העדות. אפילו שירים ששרים באולמות וכדומה, ישנם שירים שבאים מהכושים, ומכל מיני מקומות מופקרים. והציבור החרדי, קונה בתמימות את הכל, מבלי לדעת. הדבר נובע, מחוסר ידיעה. פשוט אינם יודעים. אבל מי שנמצא ומכיר את הדברים הללו, כגון ידידנו הרב אפרים לופט הי"ו, יו"ר הוועד לנגינה יהודית בעיר ב"ב ת"ו, הם בודקים את הדברים האלה, ויודעים בדיוק מהיכן הדברים באו. אבל הציבור החרדי, כיון שהוא סגור, מכניסים לו כל מיני דברים, והם חושבים שבכל בסדר, הכל כשר. מכניסים להם כל מיני גיהנם, ואינם יודעים מה מביאים להם. הציבור אינו עירני מספיק, שלא לקבל את הפסולת.

לנו. 'היזלי', זהו כנראה שם של ציפור. אבל היה נראה, כי השיר הזה, זהו שיר ערבי. ובסוף התברר, כי המקור שלו הוא יהודי, ורק הוסיפו לו כמה בתים, ועיוותו עי"ז אותו.

כדי שלא לגרום טעות, נוסף להבהיר, כי הם לא לקחו מלים משלנו, [מה הם מבינים בדיואן? קודש קדשים], רק מנגינות. יש אולי בודדים שיודעים קצת שירים מהדיואן של רבי שלום שבזי, כגון השירה אסאלך יא חור אלגנאני.

אמרתי לכם ממש 'בראשי פרקים'. פירטתי כמה נקודות מהספר הזה, אשר כשמו כן הוא, 'בחירי סגולה'. רואים ממש, כיצד היהודים מסרו את נפשם על קידוש ה', למרות שלצערינו בדורות האחרונים, הם סבלו סבל גדול. איום ונורא. בכל אופן, צריכים לחזק את הרב המחבר. חושבני כי כל מי שיקרא את הספר, יראה תועלת בכך, ויבין הרבה דברים אשר קשה לנו לדעת אותם. כיון שאנחנו יודעים את הדברים, רק 'מסביב', אבל על ידי הספר הזה, אפשר לקבל את התמונה האמיתית.

אנחנו אומרים יישר כח לרב המחבר, הרב פאזי גראדי הי"ו, המקום ברוך הוא יזכה, שבעז"ה יוסיף כהנה וכהנה, להגדיל תורה ויאדירה. ברכתנו שיוסיף עשר מעלות בקודש, יתן לו השי"ת כח ואומץ להגדיל תורה ולהאדירה, להנהיג ביד רמה את צאן מרעיתו, לגדור גדר ולעמוד בפרץ, לחזק את מסורת אבותינו עשרת מונים, לחמו נתן מימיו נאמנים, ונרוממה שמו יתברך יחדיו. המקום ברוך הוא ישמרהו מכל צרה וצוקה, וימלא כל משאלות ליבו לטובה, אכי"ר.

בתשובה לשאלה מהקהל: הוא גר בארצות הברית, ולפעמים הוא בא לארץ. הוא ביקר בארץ ישראל בחג הסוכות, וחזר בחזרה השבוע.

שאלה מהקהל: ישנם הרבה חוזרים בתשובה המתלוננים על כך.

תשובת מרן שליט"א: יפה, החוזרים בתשובה יודעים זאת, והם אכן מעירים על כך. הרי הדבר קיים, גם אצל הספרדים. אמר לי מישהו, כי לפעמים גם אצל הספרדים, ישנם ניגונים של ערבים. ופתאום כאשר הוא שומע בבית הכנסת את מנגינת הקדיש, הדבר מזכיר לו את השיר במקורו הפסול והגרוע, ואדרבה הדבר מזיק לו. במקום שיבוא לבית הכנסת להתעלות, זה מזכיר לו את העבר, וגורם לו בדיוק ההיפך. במקום שיגיע לעלייה רוחנית, הוא יורד למטה. אכן מי שאינו יודע, חושב שהמנגינה היא בסדר. אבל מי שמכיר זאת במקורו, הדבר מזיק לו. לצערינו, זהו נושא פרוץ, צריך תיקון. המקום ברוך הוא יגדור כל פרצותינו, וינחנו בדרך ישרה, ויקבץ גליותנו, אכי"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ, או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה. פרטים בטלפון: 050-4140741

את הספר 'בחירי סגולה', אפשר להשיג אצל ידידנו הרב ניר טיירי הי"ו, במכון פעולת צדיק. ובכלל, צריכים לדעת, כי בשנה האחרונה, נפתחה חנות במכון פעולת צדיק. כל הספרים והדיסקים, הם על טהרת הקודש. בעוה"ר לצערינו, ישנם מקומות, אשר מוכרים ספרים מכל הבא ליד. לא חשוב להם, האם הספר כשר או פסול, העיקר שמחברו תימני, הוא כבר כשר, ואפילו שהוא כבר תימני מזויף. ואפילו מקולקל ומושחת. אבל ברוך ה', הרב ניר הי"ו עומד על המשמר. גם בחנות אוצר ספרי תימן, בעיקורת ירושלים ת"ו, אצל הרב שמעון יצחקי הי"ו, הוא דואג להכניס רק ספרים בדוקים, שאינם ממחברים פסולים, או מבעלי דעות זרות, וכן לגבי הדיסקים. צריך לחזק אותם. לדעת כי ישנם חנויות ספרים ותשמישי קדושה, טליתות ותפילין וכו', שהם על טהרת הקודש, והדבר חשוב מאד, בכדי שהציבור שלנו ידע להיכן לפנות, ושלא ילכו לרעות בשדות זרים.

המקום ברוך הוא יזכנו ויסייענו על דבר כבוד שמו, אכי"ר.

חדש!
קול יהודי תימן
058-70-20-222
מחיר שיחה רגילה
חינם לבעלי חבילה ללא הנכחה
תוכן ומידע קולי
לק"ק תימן
תורה, תפילה, הלכה, מוסר, שירים
מושגים, יצאו לאור, אירועים,
מאגר טלפונים, ועוד...
שע"י מוסדות יד מנהרי"ץ
בשיתוף ארגון "אור ההלכה"